ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД»
МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ
Навчально-науковий інститут управління, економіки та бізнесу
Кафедра публічного адміністрування

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри
_____
І. А. Семенець-Орлова
«____»_____2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

«ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ»

Виконала: студентка групи
Е-8-23-М1ПУА(1.6з)
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
Нікуленко Валентина Андріївна
Керівник: PhD, доцент, Кузьменко Г.О.

Київ 2025

АНОТАЦІЯ

Нікуленко Валентина Андріївна. “Державна інформаційна політика в умовах публічного управління”.

Дипломна робота на здобуття рівня вищої освіти “*магістр*” *із спеціальності* “*Публічне управління та адміністрування*” - *Міжрегіональна Академія управління персоналом – Київ. 2025*

У дипломній роботі розглянуто аспекти розвитку інформаційної політики в Україні. Проаналізовано сучасний стан інформаційної політики в умовах публічного управління. Обґрунтовано шляхи удосконалення сучасної державної інформаційної політики.

Ключові слова: державна інформаційна політика, публічне управління, інформація, засоби масової інформації, інформаційна безпека.

SUMMARY

Nikulenko Valentyna. "State information policy in the context of public administration".

Thesis for obtaining the level of higher education "Master" in "Public Administration" - Interregional Academy of Personnel Management - Kyiv. 2025

The thesis examines aspects of the development of information policy in Ukraine. The current state of information policy in the context of public administration is analysed. The ways of improving the modern state information policy are substantiated.

Key words: state information policy, public administration, information, mass media, information security.

ЗМІСТ

ВСТУП 4
РОЗДІЛ 1. 7
СУЧАСНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ 7
1.1. Інституційний розвиток сучасної інформаційної політики 7
1.2. Етапи встановлення інформаційної політики в системі публічного управління 18
Висновок до першого розділу 24
РОЗДІЛ 2. 26
СУЧАСНИЙ СТАН ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ 26
2.1. Закордонний досвід формування інформаційної політики 26
2.2. Сучасний стан державної інформаційної політики в Україні 42
Висновки до другого розділу 47
РОЗДІЛ 3. 49
ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ 49
3.1.Сучасні проблеми реалізації інформаційної політики в Україні 49
3.2. Сучасні шляхи удосконалення інформаційної політики в умовах публічного управління 54
Висновки до третього розділу 56
ВИСНОВКИ 59
Список використаних джерел 64

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний стан суспільного розвитку, а також ситуація, що склалася в українському та світовому інформаційному просторі, потребують посилення ролі держави у процесі забезпечення доступу громадян України до оперативної, об'єктивної інформації, гарантування захисту національного інформаційного простору від негативних інформаційних впливів. У зв'язку із цим великого значення набуває вироблення адекватної державної інформаційної політики, здатної протистояти зовнішнім загрозам.

Світове співтовариство в умовах суттєвого прогресу і поширення інформаційних технологій, глобального характеру систем масової комунікації, утворення інформаційного простору усвідомило, що міжнародна інформаційна безпека є проблемою, розв'язання якої суттєво впливає на існування людства. Тобто з розвитком і поширенням інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери життєдіяльності надзвичайної значимості набувають питання забезпечення інформаційної безпеки, визнаної в нашій країні однією з найважливіших складових національної безпеки, як багаторівневої проблеми державної інформаційної політики.

У сучасних вітчизняних дослідженнях окремі теоретичні та практичні аспекти формування і реалізації державної інформаційної політики розглянутіІ. Арістовою, Л. Губерським, В. Івановим,Є. Камінським, О. Литвиненком, Є. Макаренком,А. Москаленком, Г. Почепцовим, С. Чукут, Ю. Шемчушенком, В. Гавловським, А. Марущаком, О. Юрченком та ін.

Разом з тим, удосконалення розвитку державної інформаційної політики потребують подальшого дослідження. Аналіз запропонованих вищезазначеними авторами положень щодо розвитку інформаційного суспільства в Україні спонукав до формування основних напрямів вдосконалення правового забезпечення державної інформаційної політики України.

Метою є здійснення системного дослідження щодо формування та розвитку державної інформаційної політики в умовах публічного управління

Для досягнення мети було визначено такі *завдання* дослідження:

розглянути інституційний розвиток сучасної інформаційної політики;

проаналізувати етапи встановлення інформаційної політики в системі публічного управління;

систематизувати закордонний досвід формування інформаційної політики;

проаналізувати сучасний стан державної інформаційної політики в Україні;

виокремити сучасні проблеми реалізації інформаційної політики в Україні;

обґрунтувати сучасні шляхи удосконалення інформаційної політики в умовах.

Об'єкт дослідження – державна інформаційна політика.

Предмет дослідження – формування та розвиток державної інформаційної політики в умовах публічного управління.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою магістерського дослідження слугували фундаментальні положення теорії державного управління, нормативно-правові документи України з питання формування та розвитку державної інформаційної політики в умовах публічного управління, зокрема, міжнародні нормативно-правові документи, а також Конституцію України, закони України, укази та розпорядження Президента України, нормативні документи Кабінету Міністрів України, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених в державної інформаційної політики в умовах публічного управління.

Методологічною основою дослідження виступає системний аналіз процесів формування та розвитку державної інформаційної політики в умовах публічного управління, що дав виокремити світові модель реалізації державної інформаційної політики, визначити сутнісні характеристики

зазначеної моделі. Системний підхід дозволив дослідити базові поняття, структуру, основні елементи державної інформаційної політики в умовах публічного управління. У процесі дослідження також використано цілісний комплекс взаємопов'язаних наукових методів, а саме: нормативний (під час аналізу нормативно-правових документів, що регулюють процеси формування та розвиток державної інформаційної політики в умовах публічного управління), компаративний (з метою виявлення кращих світових практик щодо формування державної інформаційної політики), контент-аналізу (в процесі вивчення міжнародної й вітчизняної нормативно-правової бази щодо державної інформаційної політики). Протягом дослідницьких розвідок застосовувалися філософські й загальнонаукові принципи та методи наукового пізнання (об'єктивності, узагальнення, сходження від абстрактного до конкретного, єдності аналізу й синтезу тощо).

Практичне значення отриманих результатів. Основні висновки та рекомендації магістерської роботи можуть бути використані:

- при формуванні нормативно-правових актів України щодо формування та розвитку державної інформаційної політики в умовах публічного управління;

- при розробці навчальних програм та програм підвищення кваліфікації для державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування з питання формування та розвитку державної інформаційної політики в умовах публічного управління;

- під час здійснення наукових розвідок у сфері формування та розвитку державної інформаційної політики в умовах публічного управління.

РОЗДІЛ 1.
СУЧАСНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

1.1. Інституційний розвиток сучасної інформаційної політики

Сучасний етап розвитку Української держави характеризується суттєвими змінами підходів до організації процесів управління в різних сферах суспільного життя як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. У процесі реалізації реформ та програм розвитку держави, визначених Указом Президента України “Про Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020” [37], одну з ключових позицій серед першочергових пріоритетів за вектором гордості займає розвиток інформаційного суспільства й медіа, просування інтересів України у світовому інформаційному просторі.

Окрім того, з метою забезпечення національних інтересів України щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави для досягнення зростання рівня та якості життя населення, додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина Указом Президента України “Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року” визначено зобов’язання щодо забезпечення дотримання цих стратегічних орієнтирів, що корелюють із глобальними цілями сталого розвитку та результатами їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, з-поміж яких – створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям; сприяння побудові миролюбного й відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях [38] тощо.

В сучасних складних умовах Україна продовжує вибудовувати ефективну державну інформаційну політику як усередині країни, так і на

міжнародній арені, намагаючись при цьому зміцнювати й посилювати свої позиції. Виважена державна інформаційна політика перетворилася сьогодні на одну з основних складових національної безпеки країни. У контексті реалізації стратегії національної безпеки, у т. ч. в інформаційній сфері, Указ Президента України "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 січня 2015 року "Про надзвичайні заходи протидії російській загрозі та проявам тероризму, підтримуваним Російською Федерацією" [36], набуває особливо важливого значення, адже передбачає вжиття невідкладних заходів щодо припинення інформаційної агресії, здійснюваної з використанням іноземних і вітчизняних засобів масової інформації, активізацію інформаційно-роз'яснювальної роботи з метою нейтралізації небезпечного впливу на суспільно-політичну ситуацію в Україні та її окремих регіонах, своєчасне і всебічне інформування населення про порядок дій в умовах загрози здійснення терористичного акту шляхом створення відповідних веб-сайтів, сторінок у соціальних мережах тощо.

Здійснювані заходи ще раз підтверджують, що задля перемоги в гібридній війні, яка розгорнулася в Україні упродовж останніх кількох років, необхідно серед усього іншого насамперед відновлювати контрольні функції держави в інформаційному просторі. Доки держава не має змоги контролювати інформаційний простір на певній території, розраховувати на підтримку та адекватну реакцію громадян на ці процеси вона також не має змоги.

Послідовно реалізуючи заходи, спрямовані на відновлення контролю над інформаційним простором України, уряд прийняв рішення про створення Міністерства інформаційної політики України [30], поява якого була зумовлена потребою в забезпеченні інформаційного суверенітету, реалізацією єдиної політики інформаційної безпеки, проведенням роз'яснювальної, контрпропагандистської та агітаційної роботи, забезпеченням належного функціонування державних інформаційних ресурсів, протистоянням інформаційній агресії та запобіганням зовнішньому

впливу на інформаційний простір України тощо.

У вересні 2019 р. згідно з відповідною постановою Кабінету Міністрів України було утворене Міністерство культури, молоді та спорту України, реорганізувавши шляхом перетворення Міністерство інформаційної політики та поклавши на утворений центральний орган виконавчої влади завдання та функції Міністерства культури і Міністерства молоді та спорту, що були ліквідовані [10], а також визначивши і розширивши його повноваження у сфері інформаційної політики держави.

Результатом трансформаційних процесів, які сьогодні відбуваються в Україні, повинні стати нові підходи до побудови та функціонування органів державної та муніципальної влади з урахуванням ефективності, відкритості та прозорості, гнучкості їхньої роботи, орієнтації на результат. Поступова трансформація політико-управлінських відносин в Україні вимагає запровадження світових, у т. ч. європейських, стандартів такої діяльності, формування нового формату взаємовідносин і взаємодії між державною та муніципальною владою й суспільством. Застосування новітніх інформаційно-комунікативних технологій має відіграти тут одну з визначальних ролей, що сприятиме формуванню та реалізації цілісної державної політики у різних сферах суспільного життя, яка спрямовуватиметься на досягнення сталого розвитку українського суспільства і забезпечуватиме відповідне реагування на наявні та потенційні внутрішні й зовнішні виклики.

Сучасний етап світового розвитку характеризується невпинним і стрімким удосконаленням інформаційної сфери, що вже перетворилася на невід’ємну складову політико-економічної системи суспільства, залишаючись при цьому соціально значущою і затребуваною. Однак вітчизняна модель інституційного середовища державної інформаційної політики, що сформувалася упродовж років незалежності України, в сучасних умовах не повною мірою відповідає новим вимогам та викликам і не може забезпечити відповідного соціоекономічного ефекту. Виняткова потреба в подальшому розвитку та вдосконаленні інституційного середовища

формування й реалізації інформаційної політики в Україні актуалізує проблему наукового переосмислення сутності та ролі цих процесів і явищ у системі державно-управлінських відносин.

Так, вітчизняна практика формування й реалізації державної інформаційної політики протягом тривалого часу поступального розвитку українського суспільства зазнавала та зазнає значних перетворень і трансформацій, у зв'язку з чим особливо актуальним є питання її інституційного забезпечення. Сучасне наукове середовище в цілому характеризується тим, що професійні дискурси, наукові розробки, розвідки та дослідження різних сфер інформаційної діяльності в суспільстві у світовому масштабі досить часто перетинаються, стикаються з тими самими проявами процесів і результатів, оперують домінуючими поняттями змінних та констант щодо одних об'єктів, однак наповнюють їх своїм специфічним змістом, розширюючи таким чином горизонтальну поверхню наукової рефлексії [18, с. 149].

Традиційно інформаційну функцію державного управління зараховують до допоміжних і, зазвичай, вона сприймається як щось апріорі існуюче, наявне, своєрідна даність. Однак події останніх років доводять протилежне, адже досить яскраво свідчать, що інформація у сфері управління потребує належного поводження, чіткої та правильної інтерпретації, подання і трактування, адекватного контролювання, що, на нашу думку, вимагає відповідного інституційного оформлення [8, с. 150].

Водночас зауважимо, що на сьогодні в Україні, з точки зору дослідників інформаційної сфери, наявна низка проявів організаційно-технологічних та організаційно-методологічних недоліків, які, виходячи із сучасних реалій, великою мірою визначають характер і зміст державної інформаційної політики в нашій державі. Зокрема В. Степанов наголошує, що в її інституційному середовищі чітко не визначено органів, які її формують та здійснюють координацію між її суб'єктами; також не визначено способів міжсуб'єктної взаємодії, механізмів моніторингу й контролю

ефективності реалізації цієї політики, технологій, методології та механізмів її формування, змісту відповідно до стратегії соціально-економічного розвитку, механізмів зворотного зв'язку між її суб'єктами та об'єктами, способи оцінки якості та критерії ефективності її реалізації тощо [45, с. 233–234].

Такі наслідки, на нашу думку, зумовлені недостатньою увагою та, ймовірно, певною недооцінкою інформаційного чинника в сучасній системі державного управління України. Враховуючи вищеописаний стан справ в інформаційній сфері, спробуємо окреслити інституційне середовище формування та реалізації інформаційної політики нашої держави в сучасних умовах суспільного розвитку [48].

Нині поняття державної інформаційної політики в широкому сенсі, на думку дослідників цієї предметної сфери, охоплює три основні напрямки, зокрема: створення і поширення інформації урядовими інституціями (у т.ч. щодо державного фінансування наукових досліджень і розробок, державної статистичної інформації, оприлюднення й поширення законодавства та адміністративних рішень, матеріалів з питань культури тощо); розроблення, регулювання і використання інформаційної інфраструктури (а саме питання державного регулювання сфер телефонії та мовлення, розгортання інфраструктури для шкіл і бібліотек, забезпечення безпеки і цілісності цієї інфраструктури тощо); інституційну та юридичну інфраструктуру (які включають участь держави в міжнародних договорах і організаціях, правила забезпечення конфіденційності, антимонопольну політику, безпеку, а також політику в сфері інтелектуальної власності) [23].

Розглядаючи будь-яке поняття, важливо, на нашу думку, чітко визначити його змістовне наповнення з метою уникнення непорозумінь та неправильного трактування. З урахуванням цього звернімося до "Енциклопедії державного управління", із трактування відповідної дефініції в якій нам стає очевидно, що інституціоналізація – це процес "формування, розвитку і засвоєння всіма елементами системи державного управління норм, правил, ролей, цінностей і еталонів, необхідних для здійснення державно-

управлінської діяльності, способів контролю за їх поведінкою, а також результат процесу, в межах якого досягаються об’єктивізація державного управління і його ефективне функціонування. У результаті формується інституційне середовище – сукупність фундаментальних політичних, економічних, правових та соціальних правил і норм, які визначають рамкові умови розвитку різних сфер суспільної життєдіяльності. Інституціоналізація забезпечує закріплення базових рамкових умов формування як окремих складових системи державного управління, так і взаємозв’язків між ними” [6].

Водночас дослідниками інформаційної сфери А. Семенченком та А.Журавльовим наголошується на необхідності забезпечення на законодавчому рівні чіткого розподілу повноважень між органами державної влади з метою запобігання дублюванню їх функцій, уникнення конкуренції між ними та розпорошення зусиль і ресурсів у цій сфері. На практиці натомість відбуваються зворотні процеси – посилення конкуренції між органами державної влади за повноваження, децентралізація управління та розпорошення відповідних функцій головного суб’єкта управління серед інших органів державної влади, втрата ефективності управління та контролю у цій сфері [40]. Неодноразово наголошується і на недосконалості правового, інституційного та науково-методичного забезпечення державної інформаційної політики в умовах сучасного поступального розвитку нашої держави [16, с. 147].

Контент-аналіз положень органів державної законодавчої й виконавчої гілок влади, інших державних органів та установ на предмет їхніх функціональних повноважень лише підтверджує попередню тезу. Так, на сьогодні в Україні державне регулювання й управління інформаційною сферою здійснюється за такими основними напрямами і суб’єктами, як:

законодавча гілка влади:

– забезпечення свободи слова, права громадян на інформацію, захист прав та свобод працівників засобів масової інформації, гарантування

діяльності засобів масової інформації, захист прав журналістів і працівників засобів масової інформації: Комітет Верховної Ради України з питань свободи слова;

– визначення законодавчих засад цифровізації та цифрового суспільства в Україні, Національна та державні програми інформатизації, програми ЄС “Єдиний цифровий ринок” (Digital Single Market, EU4Digital) та інші програми цифрового співробітництва, інновації у сфері цифрового підприємництва, розвиток екосистеми стартапів, дослідницькі центри у сфері цифрових технологій, цифрова індустрія та телекомунікації, електронне урядування та публічні електронні послуги, електронна демократія, електронні довірчі послуги та цифрова ідентифікація, державні інформаційно-аналітичні системи, електронний документообіг, державні інформаційні ресурси, електронні реєстри та бази даних, електронна комерція (електронна торгівля, електронний бізнес), віртуальні активи, блокчейн та токенізація, смарт-інфраструктура (міста, громади тощо), розвиток сфери “відкритих даних”, радіочастотний ресурс, розвиток орбітальної економіки, законодавчі засади адміністрування, функціонування та використання мережі Інтернет в Україні, кібербезпека та кіберзахист, у тому числі у сфері критичної інфраструктури, технічний та криптографічний захист інформації, розвиток цифрових компетентностей, цифрові права: Комітет Верховної Ради України з питань цифрової трансформації;

виконавча гілка влади:

– формування та реалізація державної політики у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації, у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян, у сферах відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу, у сфері надання

електронних та адміністративних послуг, у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації, у сфері розвитку ІТ-індустрії, визначення цілей і завдань державної інформаційної політики, інтелектуальної власності та шляхів її реалізації: Міністерство цифрової трансформації України;

– формування та реалізація державної політики у сферах культури та мистецтв, державної мовної політики, охорони культурної спадщини, національно-патріотичного виховання, популяризації України в світі, стратегічних комунікацій, зокрема з питань поширення суспільно важливої інформації в Україні та за її межами, музейної справи, державного іномовлення, інформаційного суверенітету України та інформаційної безпеки, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей, у сферах кінематографії, відновлення та збереження національної пам’яті, міжнаціональних відносин, релігії та захисту прав національних меншин в Україні, в інформаційній та видавничій сферах, у сфері телебачення і радіомовлення, участь у формуванні та реалізації державної політики з питань тимчасово окупованих територій України у Донецькій та Луганській областях, Автономній Республіці Крим і м. Севастополі та населення, що на них проживає, з метою їх реінтеграції в єдиний культурний та інформаційний простір України: Міністерство культури, молоді та спорту України;

– формування та реалізація державної політики з питань державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб’єктів інформаційної діяльності, забезпечення формування державної політики у сфері архівної справи і діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації: Міністерство юстиції України;

– державне регулювання у сфері телекомунікацій, інформатизації, користування радіочастотним ресурсом та надання послуг поштового зв’язку: Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв’язку та інформатизації;

– нагляд за дотриманням законів України у сфері телерадіомовлення, а також здійснення відповідних регуляторних повноважень: Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення;

– участь у формуванні та реалізація державної політики у сфері телебачення і радіомовлення: Державний комітет телебачення і радіомовлення України;

– формування та реалізація державної політики у сферах криптографічного та технічного захисту інформації, кіберзахисту, телекомунікацій, користування радіочастотним ресурсом України, поштового зв'язку спеціального призначення, урядового фельд'єгерського зв'язку: Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України;

– реалізація державної політики у сфері архівної справи, діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації: Державна архівна служба України;

– реалізація державної політики у сфері статистики: Державна служба статистики України;

– забезпечення інформаційної безпеки, охорони державної таємниці, аналіз стану і можливих загроз національній безпеці України в інформаційній сфері та узагальнення міжнародного досвіду щодо формування та реалізації інформаційної політики, визначення національних інтересів України в інформаційній сфері, концептуальних підходів до формування державної інформаційної політики, здійснення системних заходів, спрямованих на вдосконалення інформаційної політики України, реалізацію державної стратегії розвитку і захисту національного інформаційного простору та входження України у світовий інформаційний простір, розвиток інформаційної інфраструктури держави: Служба безпеки України, Міжвідомча комісія з питань інформаційної політики та інформаційної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України;

– здійснення розвідувальної діяльності, зокрема в інформаційній

сфері, вжиття заходів протидії зовнішнім загрозам національній безпеці України, у тому числі у кіберпросторі: Служба зовнішньої розвідки України [48].

Слід ураховувати й те, що в органах державної влади на центральному, регіональному та місцевому рівнях сформовано структурні підрозділи, які відповідають за реалізацію інформаційної політики за всіма вище переліченими напрямами, або певною їх частиною. Вони також становлять невід'ємну складову інституційного середовища формування й реалізації державної інформаційної політики України. Адже сучасна інформаційна політика держави покликана і спрямована на формування громадської думки щодо усвідомлення необхідності здійснення реформ в усіх сферах соціоекономічного розвитку, виявлення причин та усвідомлення наслідків ухвалення тих чи інших політичних рішень; на сьогодні особливої ваги набуває надання точної, об'єктивної, перевіреної інформації та раціональних, прозорих висновків [11, с. 1] щодо будь-яких питань подальшого поступального розвитку нашої держави, а також процесів демократизації та децентралізації тощо в умовах сучасних глобалізаційних змін.

Беззаперечним, на нашу думку, є те, що власне держава є суб'єктом сучасної інформаційної політики. Формування і реалізацію цієї політики вона здійснює через досить громіздку систему державних інституцій за відповідними специфічними сферами, які, однак, багато в чому перетинаються, дублюються, подекуди взаємно впливають одна на одну. Сьогодні інформація розглядається теоретиками і практиками як один із найважливіших чинників налагодження демократичних відносин між державою та суспільством, а її недосконаліть, неповнота чи загалом брак може загрожувати успішності демократичних перетворень та глобальних трансформацій як у межах окремо взятої країни, групи країн, так і в загальносвітовому масштабі. Стратегічною метою державної інформаційної політики України має стати забезпечення стабільного й поступального розвитку суспільних відносин, поетапне входження нашої держави до

світового інформаційного співтовариства як повноправного його члена. Тому виважений підхід щодо налагодження чіткого функціонального розподілу та координації діяльності в інформаційній сфері України може стати основою продовження поступового утвердження її як демократичної, соціально-правової держави в геополітичному і геоекономічному аспектах її розвитку в сучасних трансформаційних умовах.

Зроблений аналіз та узагальнення засвідчують, що становлення й подальший поступальний розвиток вітчизняної системи державного управління інформаційною сферою після здобуття незалежності України характеризувалися постійними динамічними змінами як суб'єктів, так і об'єктів державного управління цієї предметної сфери, що, своєю чергою, зумовлювало відповідні трансформації інституційної складової даної системи. З огляду на викладене вище, певною мірою логічними видаються останні трансформаційні зміни інституційних засад вітчизняної системи державного управління інформаційною сферою, відповідно до яких завдання щодо забезпечення функціонування цієї системи покладено на низку органів державної законодавчої й виконавчої гілок влади, інші органи державної влади різних рівнів. На сьогодні доводиться констатувати, що інституційне середовище формування та реалізації інформаційної політики в Україні є доволі складною, розгалуженою, подекуди навіть розпорошеною багаторівневою системою, яка, з одного боку, характеризується єдиним загальним спрямуванням за функціональною ознакою, з другого – розподіляється з урахуванням специфіки її складових на окремі сфери з визначенням певного суб'єкта державного регулювання. Функціональні повноваження кожного з таких суб'єктів є досить широкими та інколи дублюються. Оптимальним за таких умов вважається уніфікований підхід, за якого максимально повинні виключатися або, принаймні, мінімізуватися такого роду прояви у вітчизняній системі державного управління інформаційною сферою в сучасних умовах розвитку України.

1.2. Етапи встановлення інформаційної політики в системі публічного управління

Висвітлюючи шлях становлення й розвитку державної інформаційної політики за період незалежності України, В.Дрешпак виокремлює п’ять базових періодів, беручи за основу запропонованої класифікації три основних аспекти: розвиток національного законодавства як правової основи цієї державної політики, структуру та зміст діяльності суб’єкта управління у цій сфері, стан та основні зміни об’єкта управління – інформаційної сфери України [13, с. 6; 14, с. 4; 12, с. 43], що, на нашу думку, досить детально характеризують стан справ у визначених хронологічних межах і можуть розглядатися як періоди поетапної інституціоналізації інформаційної сфери сучасної України.

Зупинимося на згаданих періодах більш докладно. Так, за твердженням науковця, в межах етапу становлення державної інформаційної політики України (1991–1999 рр.) сформувалося два періоди. Перший період (1991–1994 рр.), на його переконання, характеризується процесами формування правових основ регулювання інформаційної сфери України, визначенням основних напрямів державної інформаційної політики, певним плюралізмом суб’єктів її здійснення, виникненням і подоланням проблем перехідного етапу, інтенсивним розвитком інформаційного простору держави, насамперед сфери масових комунікацій, коли передусім суттєво зросла кількість друкованих засобів масової інформації переважно ділового та розважального спрямування [14, с. 6; 12, с. 43].

Обґрунтовуючи свою позицію, автор доводить, що другий період (1995–1999 рр.) визначався процесами конституційного унормування основоположних принципів у сфері інформації та свободи слова, ухваленням нових законів, що регулюють найрізноманітніші аспекти інформаційних відносин, та поправок до раніше ухвалених законів, створенням нових державних органів, якісними змінами в інформаційному просторі держави за

рахунок суттєвого зростання впливу недержавних засобів масової інформації та інтенсивним розширенням сфери застосування нових інформаційно-телекомунікаційних технологій [13, с. 9; 12, с. 43].

Третій період охоплює 2000–2004 рр. Він характеризується спробами уніфікувати нормативно-правову базу у сфері інформаційних відносин та конкретизувати напрями і завдання державної інформаційної політики України. В умовах звуження державного сектора масових комунікацій держава намагається сприяти діяльності державних і комунальних засобів масової інформації (насамперед регіональних і місцевих), відбувається розширення сфери застосування інформаційно-телекомунікаційних технологій, починається процес формування електронного уряду. У цей період зазнають численних коригувань закони, ухвалені раніше [14, с. 4–5; 12, с. 44].

Четвертий період (2005–2010 рр.), за твердженням дослідника, характеризується суттєвим зниженням темпів законотворчості в інформаційній сфері, відсутністю кардинальних змін у системі управління галузями інформаційної сфери, намаганнями лібералізувати комунікативну політику органів публічної влади, наблизити до європейських стандартів державну політику у сфері засобів масової інформації, інтенсивною роботою з визначення основних напрямів і формуванням основ розвитку інформаційного суспільства та впровадження електронного урядування в Україні [14, с. 7; 12, с. 44].

П’ятий період (з 2011 р.) характеризується насамперед процесами модернізації інформаційної сфери в цілому, що вимагатиме постійного вдосконалення її правового регулювання та, можливо, змін у системі управління її галузями [14, с. 10;12, с. 45].

У контексті викладеного вище актуальними, на нашу думку, є наукові розробки й гіпотези дослідників з різних галузей вітчизняної науки щодо обґрунтування базових підходів до порушеної проблематики, виявлення на цій основі певних закономірностей, встановлення схожостей і розбіжностей.

Н. Шотурма також виділяє п’ять базових періодів становлення державної інформаційної політики України, беручи за основу власної періодизації розвиток національного законодавства, стан та основні модифікації об’єкта управління, а також його діяльність [50].

Зосередимося на них більш детально.

1. Період зародження державної інформаційної політики – від УРСР до 24 серпня 1991 року, проголошення незалежності України, який характеризується появою першої передачі Українського радіо (16.11.1924 р.), створенням Управління у справах поліграфії та видавництв при РНК (1944 р.), Європейської організації радіомовлення і телебачення (перша міжнародна організація електронних засобів масової інформації) (1954 р.), в складі якої була і Українська РСР. Всі ці заходи заклали основу теперішньої державної інформаційної політики. Засоби масової інформації, видавнича справа, телебачення та радіомовлення є тією основою і невід’ємними складовими, на які сьогодні спрямовано увагу державної інформаційної політики України [50, с. 55], – стверджує дослідниця.

Наступні періоди визначаються нею із урахуванням вже окреслених вище та запропонованих В.Дрешпаком тенденцій, однак хронологічні межі дещо інші, зокрема:

2. Період від проголошення незалежності України до 1996 року. Вказаний етап характеризується масовим збільшенням кількості недержавних друкованих засобів масової інформації, уряд робить зусилля організувати інформаційну політику, яка визначається цілковитою відсутністю впливу на недержавні засоби масової інформації та втручанням у державні (комунальні). Із збільшенням обсягу приватних друкованих засобів масової інформації розгортається ринок реклами, який під кінець цього періоду стає незалежним від влади [50, с. 55–56].

3. Період – від прийняття Конституції України до кінця 1999 року, – становлення державної інформаційної політики, спроби упорядкувати нормативно-правову базу у сфері інформаційних відносин та уточнити

завдання державної інформаційної політики, унормувати основоположні принцип у розрізі свободи слова та інформації. Тут законотворень зміщує акценти від засобів масової інформації до інших напрямків, таких як інформатизація, телекомунікація, видавнича та музейна сфери, рекламна діяльність, комунікативна політика органів публічної влади [50, с. 56–57] тощо.

4. Період охоплює 2000–2005 рр., що характеризується намаганням упорядкувати нормативно-правову базу в інформаційній сфері, чіткіше визначити напрями та завдання державної інформаційної політики України. Держава намагається допомагати роботі державних та комунальних засобів масової інформації, особлива увага зосереджена на регіони. Проводиться робота з внесення змін до вже ухвалених законів, а саме прийнято 70 поправок [50, с. 59].

5. Період з 2005 по 2010 рр., який характеризується суттєвим зниженням інтенсивності законотворчості в інформаційній політиці, відсутністю вагомих змін у площині управління інформаційною сферою, спробою наблизити до європейських стандартів державну інформаційну політику, впровадженням елементів електронного урядування в Україні [50, с. 60].

Крім того, питання, дотичні до періодизації державної інформаційної політики, були розглянуті у серії публікацій Ю.В.Нестеряка [24-25], присвяченій проблематиці становлення й подальшого розвитку національного інформаційного простору. Так, дослідник у своїх наукових розвідках робить висновки про те, що:

1) І етап (1989–1990 рр.) характеризується становленням громадянського суспільства в Україні: громадських та молодіжних об’єднань, політичних партій і рухів, появою понад 1200 офіційно не зареєстрованих друкованих видань “самвидаву”, або “неформальної преси”.

ІІ етап (1990–1991 рр.) розпочався після прийняття Закону СРСР “Про пресу та інші засоби масової інформації” реєстрацією понад 2,5 тис.

найменувань центральних, регіональних та місцевих друкованих видань.

Початок ІІІ етапу (1991–1992 рр.) пов'язаний із проголошенням незалежності України та департизацією державних органів, установ і організацій, перереєстрацією періодичних друкованих видань, засновниками яких виступали центральні, регіональні та місцеві органи Комуністичної партії України.

Разом зі становленням національного інформаційного простору отримала розвиток українська агенційна журналістика. З початку 1993 р. поряд із державним "Укрінформом" створюються та активно формують інформаційний ринок України незалежні від влади інформаційні агентства, зокрема загальнореспубліканські – Українське Незалежне Інформаційне Агентство Новин (УНІАН), Українська незалежна інформаційна агенція "Республіка" (УНІАР), "Пресове Агентство Новин – ПАН", "Інтерфакс-Україна", "Рух-прес", "Українські Новини" та велика кількість інформагентств регіонального рівня [27, с. 16].

2) за відсутності суспільного інтересу та, як наслідок, суспільного запиту на інформаційну стратегію вирішальну роль на етапі 1994–2004 рр. розвитку вітчизняного інформаційного простору відігравали виключно інтереси великого капіталу. Увага фінансових груп до засобів масової інформації була зумовлена пошуком ефективних інструментів політичного впливу. У результаті практично всі приватні засоби масової інформації в Україні залежали від "політичних" джерел фінансування. Неприродно велику роль засобів масової інформації в політичних процесах того періоду можна пояснити також нерозвиненістю партійної системи та інститутів громадянського суспільства в Україні, становлення якого розпочалося саме з масштабних громадських протестів у листопаді 2004 р. [25, с. 103].

3) серед найбільш актуальних тенденцій розвитку національного інформаційного простору України у 2005–2014 рр. виділяються такі:

– монополізація вітчизняного ринку телебачення та інтенсивне ліцензування супутникових мовників, зумовлене вичерпаністю аналогового

частотного ресурсу і привабливістю цифрових передавальних технологій;

– формування медіа-груп у галузі друкованих засобів масової комунікації України, консолідація й укрупнення видавничих компаній, розвиток мультимедійних платформ та онлайн-проектів друкованих засобів масової інформації з активним упровадженням і використанням новітніх технологій;

– зростання припливу капіталовкладень у вітчизняне телевізійне кіновиробництво, формування відповідної ринкової інфраструктури, зростання кількості підприємств і фахівців галузі, нових знімальних площ та устаткування;

– поетапне впровадження цифрового телерадіомовлення, що оптимізувало використання радіочастотного ресурсу, поліпшило якість сигналу, стимулювало розвиток конкурентного середовища на вітчизняному медіа-ринку, збільшило інвестиційну привабливість галузі та вивело Україну на рівень західноєвропейських показників щодо кількості програм телевізійного, звукового і мультимедійного мовлення;

– динамічне зростання вітчизняної інтернет-аудиторії та інтеграція країни в глобальний веб-простір із поступовим, хоч і недостатнім, упровадженням інноваційних технологій, розрахованих на чимдалі глибшу конвергенцію інформаційних, мультимедійних та комп’ютерних форматів і сервісів.

Під час Революції гідності соціальні мережі стали одним із головних каналів одержання оперативної інформації для офіційних вітчизняних засобів масової інформації, що дає автору підстави стверджувати про становлення в Україні “громадської журналістики”, яка в подальшому отримала свій розвиток завдяки активності волонтерів і громадських активістів в анексованому Криму та окупованій частині Донбасу [24, с. 186–187].

Варто зауважити, що як у сучасному науковому дискурсі з державно-управлінської проблематики, так і в практиці державного управління наявні досить різні підходи до розуміння суті державної інформаційної політики, її

складових та основних напрямів. Так, наприклад, Ю. Нестеряк пропонує власне бачення загальної моделі інформаційної політики держави в умовах розвитку інформаційного суспільства, в якій основну увагу акцентує на суспільній підпорядкованості засобів масової комунікації, що мають виконувати притаманні їм функції. Роль держави в цьому процесі, на думку автора, повинна полягати не в прямому регулюванні їхньої діяльності, а в забезпеченні інформаційних прав та свобод особистості, громади і суспільства [25, с. 102]. Важливість цієї тези підтверджується й тим, що поява новітніх інформаційно-комунікаційних технологій сприяла перетворенню інформації як такої в механізм інституціонального процесу; його результатом, зокрема, повинні стати нові правила, зразки та норми поведінки, що регулюють діяльність нового соціального інституту, структурних утворень, типів зв'язків і відносин, ціннісних орієнтацій, потреб та засобів для їх задоволення [19, с. 33].

Висновок до першого розділу

У розділі з'ясовано, що сутність інформаційної політики України – це сукупність основних напрямів і способів діяльності держави щодо одержання, використання, поширення та зберігання інформації, визначено її вплив на функціонування апарату держави, оскільки саме інформація в системі державного управління є основним предметом праці й результатом управлінської діяльності, а тому якість управлінських рішень і дієвість усієї державно-управлінської системи прямо чи опосередковано залежатиме від її релевантності, доступності, адекватності тощо, які великою мірою визначатимуться рівнем ефективності державної інформаційної політики, її законодавчого забезпечення й нормативно-правового регулювання у нашій державі.

Нині до процесів формування та реалізації державної інформаційної

політики повинен застосовуватися концептуально новий підхід з урахуванням вимог і викликів сьогодення, що дозволить перейти їй на новий етап свого розвитку – чіткої інституціоналізації, прозорої та зрозумілої регламентації з виразно окресленими елементами, ознаками, поняттями й формами.

В сучасних складних умовах Україна продовжує вибудовувати ефективну державну інформаційну політику як усередині країни, так і на міжнародній арені, намагаючись при цьому зміцнювати й посилювати свої позиції, а виважена стратегія до її побудови перетворилася сьогодні на одну з основних складових національної безпеки країни, адже здійснювані державою заходи підтверджують припущення, що задля перемоги в гібридній війні, яка розгорнулася в Україні упродовж останніх кількох років, необхідно насамперед відновлювати контрольні функції держави в інформаційному просторі.

РОЗДІЛ 2.
СУЧАСНИЙ СТАН ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

2.1. Закордонний досвід формування інформаційної політики

Підписання угоди про утворення ЄС у місті Маастрихт між представниками держав-членів співтовариства супроводжувалося декларуванням важливості покращення доступу до адміністративної інформації. При цьому принцип вільного доступу до інформації повинен визнаватися всіма державами, які входять до цього об'єднання. Згідно з чинним основним законом ЄС, право на доступ до інформації є одним зі складових гарантованих державою прав людини [68, с. 41, 50].

Маастрихтський договір 1992 р., термін дії якого був розрахований на наступних десять років, став результатом окремих консультацій держав-членів Європейської економічної спільноти, Європейської спільноти з атомної енергії, Європейської спільноти з вугілля та сталі (що були трансформовані в Європейські спільноти) стосовно політичного і валютного союзів з одночасним утворенням ЄС, що ґрунтується на трьох "стовпах", а саме: власне Європейські спільноти; спільна зовнішня та безпекова політики; співпраця у сфері правосуддя та внутрішніх справ. Від початку створення ЄС право на доступ до інформації було закріплене як одне із основоположних прав у нормативному документі про створення цього міждержавного утворення.

"Конференція вважає", – зазначалося в Маастрихтському договорі, – "що прозорість процесу прийняття рішень посилює демократичний характер органів публічного управління та довіру громадськості до урядів. Таким чином, Конференція рекомендує Комісії подати Раді не пізніше 1993 р. звіт про заходи щодо покращення доступу громадськості до інформації, якою володіють органи публічного управління" [67, с. 104].

Міжвідомча декларація про демократію, транспарентність і субсидіарність від 25 жовтня 1993 р. [56], що була фактично звітом про пророблену роботу, передбачала низку нових контрольних можливостей для громадськості шляхом підвищення прозорості діяльності органів публічного управління. Громадськості гарантувався доступ до засідань комітетів Європейського парламенту, частково до засідань Ради Європи, представникам преси надавався більший обсяг інформації у спрощеному вигляді щодо процесів прийняття політичних рішень та формування чіткіших і зрозуміліших процедур співпраці між наднаціональними інституціями. Наступним кроком стало створення більшої кількості Білих книг з метою інформування про цілі й плани нової наднаціональної політики та процесів, що відбуваються в межах ЄС, було започатковано більш інтенсивне обговорення пропозицій щодо напрямів державної політики з потенційними групами зацікавлених сторін, у т.ч. стейкхолдерами. Крім того, значно розширено перелік офіційних документів Європейської Комісії, відкритих для широкої громадськості.

Оскільки згадана декларація була звітом про здійснену роботу, у ній також було відображено низку заходів, що вже були реалізовані до моменту її ухвалення. Так, Європейський парламент закріпив у регламенті публічність засідань своїх комітетів та пленарних засідань. Рада Європи зробила публічними окремі обговорення, запровадила практику оприлюднення та роз'яснення результатів голосувань, покращила процедури інформування засобів масової інформації та громадськості про свою діяльність і прийняті рішення, вдосконалила роз'яснювальну роботу щодо своєї ролі й специфіки діяльності, у співпраці з іншими органами публічного управління спростила й кодифікувала окремі акти законодавства Європейського співтовариства, гарантувала забезпечення громадськості доступу до своїх архівів. У свою чергу, Європейська Комісія запровадила більш широкі консультації ще до процесу подання зауважень і пропозицій (зокрема шляхом використання Зеленої та Білої книг), процедури надання пропозицій, які потенційно можуть

бути предметом розширених обговорень, реалізувала так звану процедуру сповіщення (публікація в Офіційному журналі короткого резюме ініціатив, запланованих Комісією, із зазначенням періоду для реагування стейкхолдерів), публікацію програми дій в Офіційному журналі з метою ширшого інформування громадськості про свою діяльність, покращила доступ громадськості до документів, що перебувають у її володінні, удосконалила інструментарій розповсюдження інформації щодо існуючих баз даних та їх наповнення, запровадила практику щотижневих публікацій переліків документів та розширила доступ громадськості до спеціалізованих документів, забезпечила більш швидке опублікування документів Комісії на всіх офіційних мовах ЄС, розробила нову інформаційно-комунікативну політику, спрямовану на посилення координації інформаційної діяльності Комісії (як внутрішньої, так і зовнішньої), запровадила додаткові заходи, спрямовані на покращення розуміння роботи Комісії широкою громадськістю, зокрема шляхом надання ресурсів та обладнання, необхідних для кращого задоволення потреб засобів масової інформації, вдосконалила роботу з громадянами шляхом особистих та телефонних контактів, кореспонденції, створила базу даних з інформацією про потенційні групи інтересів як інструмент підвищення прозорості для використання широкими верствами громадськості та посадовими особами органів публічного управління ЄС [56].

А тому домовленості, досягнуті на міжвідомчій конференції 25 жовтня 1993 р., були повною мірою спрямовані на подальшу імплементацію договору про утворення ЄС (Маастрихтського договору), зміцнення демократичних засад та забезпечення прозорості діяльності цього утворення. Декларацією передбачалося, що базові принципи, закріплені у ній, могли в подальшому бути доповненими або адаптованими за взаємною згодою з ініціативи однієї з трьох інституцій – Європейського парламенту, Ради Європи чи Європейської Комісії.

У повідомленні Європейської Комісії про доступ громадськості до

документів інституцій ЄС [71] зазначається, що заходи, спрямовані на покращення доступу до інформації, наближають інституції Спільноти до громадянина та сприяють більш фаховому та обґрунтованому обговоренню питань політики Співтовариства, а також здатні зміцнити й посилити довіру громадян до нього.

Тому доступ до інформації включає два основні аспекти. По-перше, він передбачає низку заходів, які вживають самі органи влади для інформування широкої громадськості про свою діяльність. Станом на 1993 р. Європейською Комісією було встановлено, що як інституції ЄС, так і його держави-члени з часу створення Співтовариства вжили низку заходів у цій галузі з метою широкого інформування громадськості та наближення політики ЄС до громадян. Другий аспект стосується надання інформації громадянам у відповідь на їхні запити. Це питання в кожній державі врегульовано по-різному, адже у деяких країнах склалися усталені традиції у цій сфері, які розвивалися протягом багатьох років. Така політика загалом ґрунтується на принципі, що в процесі забезпечення доступу до інформації державні та приватні інтереси мають бути захищеними, а роботі відповідних органів публічного управління не завдається жодної шкоди [71].

Виходячи з цього, Європейська Комісія була готова розробити й імплементувати низку заходів, спрямованих на створення загальних правил, рамкового документа для забезпечення доступу громадян до документів, оскільки саме універсальний підхід до цього питання міг бути особливо ефективним способом покращення доступності інституцій ЄС та самого Співтовариства для громадян.

Відтак, у 1993 р. Європейська Комісія закликала держави-члени ЄС до розроблення й удосконалення спеціального законодавства у сфері доступу громадян до документів інституцій ЄС, акцентуючи особливу увагу на додержанні ними чотирьох базових принципів, а саме: гарантування доступу до документів, визначених за своєю суттю та змістом; забезпечення доступу до таких документів на підставі конкретизованого запиту від громадськості;

заявник не повинен обґрунтовувати свій запит; відповідь на запит має надаватися у найкоротші терміни. Підставами для відмови у відповідь на запит могли бути, зокрема: забезпечення приватності; захист комерційної таємниці; гарантування громадської безпеки, включаючи міжнародні відносини та грошову стабільність; захист конфіденційної інформації, що циркулює в межах інституцій ЄС [71].

Повідомленням "Відкритість у Співтоваристві" [58] доповнено й розширено принципи роботи у напрямі забезпечення відкритості в діяльності інституцій ЄС, про які йшлося вище. Зокрема, містилася дефініція терміна "документ", надавалося роз'яснення щодо суті конкретизованого запиту від громадськості, визначалися часові рамки для відповіді на запит, встановлювалися обмеження на доступність окремих видів документів, розмір плати за виконання роботи щодо забезпечення доступу до документів, а також інші організаційні питання, пов'язані з цим. Окрім того, Європейською Комісією наголошувалося на необхідності вжиття додаткових заходів, спрямованих на донесення до широкого кола громадськості інформації щодо діяльності інституцій ЄС з метою забезпечення її кращого розуміння. А тому основною метою цих дій було не просто забезпечити громадськість доступною інформацією, а гарантувати її доступність шляхом організації простого і зрозумілого доступу у зручному для користувача форматі, коли і де це буде потрібно. Елементами, які прямо чи опосередковано впливають на процеси забезпечення відкритості й прозорості діяльності інституцій ЄС, визначено: медіарілейшнз, особисті контакти, проведення тренінгів, налагодження зв'язків та оцінювання (зокрема, за міжнародним проектом регулярних опитувань громадської думки Євробарометр, дослідження в межах якого проводяться з 1973 р.).

Наступним кроком стало ухвалення Кодексу поведінки щодо доступу громадськості до документів Ради Європи та Європейської Комісії [70]. У ньому наголошувалося на тому, що громадськість отримує максимально широкий доступ до документів цих інституційних утворень ЄС, під якими

розумілися будь-які носії наявної інформації, що перебувають у володінні Ради Європи чи Європейської Комісії. Запит на доступ до документа мав подаватися у письмовій формі і містити конкретизовану вимогу щодо документа, на підставі якої такий документ чи документи могли однозначною ідентифікуватися. Кодексом також визначено перелік підстав для відмови громадянам у задоволенні їхнього запиту. Так, інституції ЄС мають право відмовити у доступі до документів, які перебувають у їхньому розпорядженні, якщо їх оприлюднення чи поширення може завдати шкоди або негативно вплинути на забезпечення:

– захисту суспільних інтересів (громадська безпека, міжнародні відносини, стабільність валюти, здійснення правосуддя, наглядово-інспекційної діяльності);

– захисту осіб та їхнього приватного життя;

– захисту комерційної таємниці й ведення бізнесу;

– захисту фінансових інтересів Співтовариства;

– збереження конфіденційності на вимогу фізичної чи юридичної особи, яка надала інформацію, або відповідно до законодавства держави-члена, яка надала цю інформацію;

– захисту інтересів установи щодо конфіденційності її обговорень і консультацій [70].

Документ цей набув чинності 01 січня 1994 р. і залишається чинним по сьогоднішній день.

1.На європейському континенті та у відповідних документах Ради Європи і ЄС протягом другої половини XX ст. право на інформацію та право на доступ до неї набули подальшого розвитку. Так, нормативними документами ЄС закріплено та регламентовано принцип відкритості й доступу до документів громадян, фізичних та юридичних осіб держав-членів, право на доступ до документів органів державної влади. Окрім того, на початку XXI ст. низка країн внесла відповідні конституційні поправки щодо забезпечення реалізації права на інформацію. Національні конституції другої

половини XX ст. розглядають право на інформацію у тісному взаємозв'язку зі свободою слова й висловлення власної думки [34, с. 9–10].

Водночас засади сучасної європейської інформаційної політики було закладено ще кілька десятків років тому. Так, у 1979 р. на засіданні Ради Європи було сформовано передумови для покращення доступу до інформації, що були відображені в таких основних положеннях:

– кожна людина згідно з національним законодавством має право одержувати інформацію від органів державної влади (за винятком законодавчих та судових органів) відповідно до поданого інформаційного запиту;

– з цією метою застосовуються відповідні дійові засоби й способи;

– доступ до інформації не може бути обмежений через те, що запитувач інформації не має в ній особистого інтересу;

– у процесі забезпечення доступу до інформації діє принцип рівності;

– різного роду обмеження допускаються лише тоді, коли вони необхідні для захисту закріплених законодавством публічних і приватних інтересів у демократичному суспільстві, зокрема це стосується питань національної безпеки та громадського порядку, економічного благополуччя країни, убезпечення від вчинення правопорушень, перешкоджання розкриттю конфіденційної інформації, захисту приватного життя та інших законних приватних інтересів особи;

– на задоволення інформаційного запиту відводиться визначений термін;

– відмови у задоволенні інформаційних запитів мають бути обґрунтованими з урахуванням законодавчих норм або практики державного управління;

– відмови на вимогу зацікавлених осіб повинні переглядатися, з урахуванням чого мають ухвалюватися відповідні управлінські рішення (зокрема, щодо повного або часткового задоволення інформаційного запиту чи остаточної відмови) [66, с. 26–27].

В основу сучасної інформаційної політики ЄС покладено доктрину

європейського інформаційного суспільства, що була проголошена 1994 р. в доповіді “Європа та глобальне інформаційне суспільство. Рекомендації Раді Європи ЄС” (у науковій літературі вона відома як Доповідь Мартіна Бангеманна). Головна її ідея полягає у зміні традиційних підходів – у перенесенні акцентів з геополітики на технополітику (інформатику). Політика у цій сфері реалізується в межах компетенції міжнародних регіональних організацій, які вирішують весь комплекс політичних, економічних і соціальних проблем європейських країн. У свою чергу інформаційне та комунікативне середовища впливають на структуру європейської спільноти й відповідну систему цінностей, визначають політичні пріоритети європейських країн, європейську інформаційну політику, формують стратегію спільної європейської інформаційної спадщини [20, с. 46, 34]. Варто зауважити, що згадана доповідь відображала бачення автора щодо перспектив створення основ інформаційного суспільства в ЄС виключно з економічної точки зору, однак стала значним імпульсом у подальшому розвитку цієї сфери.

Цей документ містив концептуальні підходи щодо можливості побудови в межах ЄС основ глобального інформаційного суспільства з чітко окресленою соціальною спрямованістю та практичною орієнтацією запропонованих кроків. Основний акцент в доповіді робився на економічному зростанні за рахунок інтенсивного розвитку і застосування нових інформаційно-телекомунікаційних технологій, що здатні прискорити промислову революцію, впливаючи значною мірою на ці процеси, поступово трансформуючи самі засади державної політики у цьому напрямі. Окреслено базові “цеглини” (“будівельні блоки”) інформаційного суспільства, зокрема: інформаційні мережі, інтегровані послуги, практичні застосування. Містком Європи до інформаційного суспільства повинні стати власне останні, з-поміж яких акцент зроблено на 10 основних, що можуть бути реалізовані у повсякденному житті: телеробота (віддалена робота), дистанційне навчання, інформаційні мережі для закладів вищої освіти та дослідницьких центрів,

телематичні (дистанційні) послуги для малого та середнього бізнесу, комп'ютерне управління транспортними послугами, комп'ютерний контроль за повітряним сполученням, інформаційні мережі й послуги з питань охорони здоров'я, електронна торгівля, трансєвропейська мережа органів публічного управління, міські інформаційні супермагістралі. Автори документа стверджували, що нові можливості, які є наслідком застосування новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій у всіх сферах суспільного життя, здатні значною мірою вплинути на якість життя як пересічних громадян, так і всього суспільства, забезпечивши при цьому вищий рівень соціально-економічного устрою і більшу згуртованість соціуму. Однак для того, щоб досягнути такого ефекту, потрібна цілеспрямована підготовка людей до життя і роботи в інформаційному суспільстві, тому до пріоритетних завдань органів публічного управління ЄС було віднесено реалізацію освітніх, навчальних і просвітницьких програм. Окрім того, документом окреслювалися основні проблеми на шляху до імплементації запропонованих кроків, а основні акценти були зроблені на захисті інтелектуальної власності та авторського права, приватного життя та персональних даних громадян [42].

Інформаційна політика в ЄС, як і будь-яка політика в іншій сфері, формується та реалізується на різних рівнях – місцевому, регіональному, національному та наднаціональному, причому всі рівні управління інтегровані в єдине ціле. Об'єднана Європа створила абсолютно нову організаційну форму, якої раніше не існувало, – мережеву державу (*network state*), що намагається відповідати на сучасні виклики процесів глобалізації та регіоналізації. Цілі інформаційної політики ЄС визначені на наднаціональному рівні, однак вони втілюються на нижчих рівнях шляхом реалізації національних інформаційних стратегій, які часто відображаються у регіональних та місцевих (на рівні регіону чи району) програмах розвитку [57, с. 6]. Формування єдиного інформаційного простору, інформаційна інтеграція європейських держав у межах ЄС здійснюються на основі

концепції єдиної загальної інформаційної політики, що втілена в ідеології європейського співробітництва у сфері інформації та комунікацій [3, с. 46].

Виходячи з цього була сформована так звана "європейська специфічність" політики [60, с. 60], яка закладена в організаційній формі самого ЄС як держави наднаціонального рівня, побудованої на єдності інтересів держав-членів з урахуванням принципу субсидіарності (постійного оцінювання обґрунтованості дій ЄС з погляду наявних можливостей на національному, регіональному та місцевому рівнях), основні вихідні положення якого були закладені Маастрихтським договором від 07 лютого 1992 р. [67] та Міжвідомчою декларацією про демократію, транспарентність і субсидіарність від 25 жовтня 1993 р. [56], про які йшлося вище.

У 2000 р. набула чинності Хартія основних прав Європейського Союзу [55], ст. 11 якої гарантує свободу висловлення своєї думки та свободу інформації, що передбачають свободу громадянина у додержанні своєї думки, отриманні й поширенні інформації та ідей без будь-якого втручання з боку органів публічної влади і незалежно від державних кордонів. Окрема стаття (42) присвячена гарантуванню права на доступ до документів, в якій сказано, що кожен громадянин чи громадянка ЄС або будь-яка фізична чи юридична особа, яка проживає або має офіційно зареєстроване місце перебування в одній із його держав-членів, користується правом доступу до документів Європейського парламенту, Ради Європи і Європейської Комісії [55].

30 травня 2001 р. законодавчими органами ЄС була ухвалена Директива 1049/2001 щодо доступу громадськості до документів органів державної влади – Європейського парламенту, Ради Європи та Європейської Комісії [61], згідно з якою громадськості гарантувалося право на ознайомлення не лише з документами, що створюються в процесі їхньої діяльності, але й документами, одержаними ними шляхом виконання службових повноважень.

Загалом, усі документи органів державної влади у будь-якій сфері діяльності мають бути доступними громадськості для ознайомлення, однак

при цьому варто зважати і на низку винятків: зокрема щодо документів, зміст яких загрожує приватним (у першу чергу це стосується персональних даних) чи публічним інтересам (питання національної безпеки, оборони та військової справи, міжнародних відносин, фінансової, монетарної чи економічної політики), порушенням комерційних інтересів фізичних та юридичних осіб (у тому числі й інтелектуальної власності), розголошенням питань, пов'язаних із судовими засіданнями, перевірками, розслідуваннями та аудитами. При цьому таким правом користуються всі громадяни ЄС, будь-яка фізична чи юридична особа, яка територіально належить до спільноти. Запит на ознайомлення з документом має бути поданий у будь-якій письмовій формі, включаючи електронну, будь-якою мовою, визнаною офіційною на території ЄС. Запит має бути максимально точним, щоб орган державної влади міг чітко ідентифікувати необхідний документ; причини подання запиту вказувати не обов'язково. Термін розгляду такого запиту – 15 робочих днів з моменту реєстрації. Упродовж цього періоду органом державної влади або надається запитуваний документ, або ж надається відмова у повному чи частковому задоволенні запиту з обов'язковим вичерпним обґрунтуванням причин такої відмови.

З метою спрощення доступу громадян до інформації органи державної влади зобов'язані вести відповідні реєстри документів, оприлюднювати їх через телекомунікаційні мережі (зокрема, Інтернет), офіційні видання (наприклад, Офіційний бюлетень Європейського економічного співтовариства). Окрім того, з цією ж метою можуть видаватися відповідні довідники, путівники та покажчики (наприклад такі, як: [54; 59]).

Цікавим є підхід ЄС до трактування терміна "документ", поданого у вищезгаданій Директиві, згідно з яким документом вважається будь-який контент – зафіксований на папері, записаний в електронному форматі, фонограма, відеоряд чи аудіовізуальний запис, – що стосується питань, пов'язаних зі сферою відповідальності органів державної влади у процесі їхньої діяльності, ухвалення управлінських рішень, формування та реалізації

державної політики у відповідній сфері [61, с. 44].

На нашу думку, згаданий документ можна вважати основоположним у гарантуванні та забезпеченні участі громадськості в діяльності органів державної влади, безпосередньому залученні до процесів ухвалення та реалізації державно-управлінських рішень. У ньому повною мірою втілено основні принципи відкритості та прозорості адміністративних процедур у системі державного управління, побудованій на демократичних засадах.

Упродовж останніх кількох років Директива 1049/2001 стала потужним і дійовим інструментом моніторингу, контролю та оцінювання діяльності органів державної влади ЄС. Щорічно Європейська Комісія публікує звітні документи за результатами моніторингу виконання цього документа за попередній рік.

Так, у серпні 2015 р. було оприлюднено черговий звіт про стан виконання Директиви 1049/2001 у 2014 році [62]. Загалом, упродовж року доступ до запитуваних документів повною мірою або частково було забезпечено у 88% випадків у відповідь на первинний інформаційний запит. Окрім того, на етапі розгляду повторних інформаційних запитів додатково було задоволено 43% випадків.

Кількість первинних інформаційних запитів у 2014 р. (6 227) була дещо меншою порівняно з 2013 р. (6 525), так само як і кількість відповідей на виконання Директиви 1049/2001 – 5 637 у 2014 р. та 5 906 у 2013 р. Протягом цього ж періоду кількість повторних запитів зросла на 27% (з 236 до 300). У 327 випадках було надано остаточну відповідь, що на 30% більше порівняно з 2013 р. (252). Географічний розподіл інформаційних запитів громадян демонструє стійку тенденцію упродовж попередніх кількох років. Більшість запитувачів інформації – представники Бельгії (29,3%) та Німеччини (11,9%). Решта країн-членів ЄС за кількістю запитів не подолали 10-відсотковий рубіж. Наступними за кількістю інформаційних запитів йдуть Італія, Франція, Сполучене Королівство та Іспанія.

Звіт про стан виконання Директиви 1049/2001 у 2016 р., оприлюднений

у грудні 2017 р. [63], лише підтвердив загальні тенденції, відображені в попередньому документі.

Таким чином, у рамках виконання взятого на себе Європейською Комісією зобов'язання щодо гарантування більш прозорого механізму своєї діяльності, забезпечення реалізації права громадян на доступ до документів складає на сьогодні одне із найважливіших завдань, віднесених до її компетенції. Це, зокрема, засвідчують і порівняльні дані, наведені вище у таблицях. Проактивні публікації Європейської Комісії допомагають підвищити якість та кількість інформації й документів, які поширюються серед широких верств громадськості, у тому числі шляхом їх оприлюднення на офіційних веб-сайтах.

З-поміж іншого, діяльність Європейської Комісії у 2017 р. включала: систематичне оприлюднення інформації про зустрічі політичних лідерів та високопоставлених посадових осіб із зацікавленими сторонами; опублікування відповідних документів щодо поточних переговорів про вихід Сполученого Королівства зі складу ЄС (брекзит); запуск нового онлайнового міжінституційного реєстру нормативних документів щодо продедур делегування повноважень; регулярне оприлюднення фінансових звітів про витрачання коштів на забезпечення діяльності місій окремих комісарів. Хоча загалом кількість санкціонованих звернень збільшилася незначною мірою (299 у 2017 р. порівняно з 295 у 2016 р.), однак кількість запитів громадян на доступ до документів суттєво зросла, а саме з 6077 у 2016 р. до 6255 у 2017 р. Так само зріс і ступінь складності самих звернень. А це свідчить про те, що громадяни ЄС та інші бенефіціари активно використовують своє право на доступ до документів, що знаходяться у володінні Європейської Комісії. Високий ступінь розкриття документів став наслідком численних запитів громадян на доступ до інформації, що, своєю чергою, уможливило забезпечення доступності великої кількості документів [64, с. 15–16].

Аналіз звіту про стан виконання Директиви 1049/2001 у 2018 р. засвідчив, що право на доступ до документів надалі продовжувало

відігравати ключову роль у здійсненні Європейською Комісією її зобов'язання щодо забезпечення прозорості, адже на сьогодні вона залишається єдиною інституцією ЄС, до якої звертаються з найбільшою кількістю запитів на доступ до документів. У 2018 р. було досягнуто найвищої кількості запитів з моменту набуття чинності згаданим нормативним документом (6 912). Європейська Комісія активно підтримує такий зростаючий інтерес громадськості до її діяльності та постійно здійснює нові ініціативи, спрямовані на проактивний розвиток прозорості в процесах прийняття відповідних управлінських рішень, зокрема це стосується набуття чинності новим Кодексом поведінки для членів Європейської Комісії, Регламентом щодо захисту персональних даних, забезпечення безпрецедентного рівня прозорості в рамках проведення переговорів щодо брекзиту, протидії он-лайновій дезінформації шляхом визначення чіткого, всебічного та повномасштабного плану дій щодо подолання її поширення і впливу в Європі з метою забезпечення захисту європейських цінностей та демократичних систем [64].

У процесі забезпечення виконання Директиви 1049/2001 важливим є один аспект: доступ до документів та доступ до інформації – цілком різні поняття. У разі необґрунтованої відмови в задоволенні свого запиту особа має право звернутися до Європейського уповноваженого з прав людини (омбудсмена) чи безпосередньо до органів судової влади [54, с. 9–16].

Відповідальність за реалізацію інформаційної політики в ЄС завжди розподілялася між різноманітними органами державної влади на найвищому державному рівні. Наприклад, Головна Дирекція з питань комунікації (*раніше – Аудіовізуальних медіа, Інформації, Комунікації та Культури*) відповідає за надання загальної інформації про ЄС його громадянам, Представництва Європейської Комісії – за інформування громадськості на національних рівнях про стан справ на загальноєвропейському рівні, численні інформаційні мережі – за ознайомлення з офіційними документами окремих цільових аудиторій тощо. Також функціонують 4 великих

Європейських Інформаційних Центри – в Берліні, Лісабоні, Парижі та Римі.

З метою виконання взятих на себе зобов'язань щодо забезпечення доступу громадськості до документів та інформації про свою діяльність, інституції ЄС реалізують нині всі доступні канали комунікації та різноманітні інструменти, а саме:

– велика кількість офіційних документів та інших пов'язаних з ними публікацій розміщуються онлайн у вільному доступі;

– ведуться відповідні реєстри документів Європейського парламенту, Ради Європи та Європейської Комісії, доступ до яких також відкритий;

– публікуються набори даних у різних форматах, віднесені до категорії відкритих даних органів публічного управління;

– існує можливість одержати шуканий документ у відповідь на інформаційний запит, а обмеження доступу до окремих категорій документів здійснюється лише відповідно до вичерпного переліку виключень із загального правила відкритості та прозорості діяльності інституцій ЄС.

На сьогодні нормативними документами ЄС у сфері інформації та комунікацій основними цілями визначено: підвищення інформованості про ЄС, підтримка політики ЄС та її цілей, забезпечення діалогу з громадськістю, подальший розвиток публічної сфери ЄС, поширення публічної дипломатії та комунікацій в інших країнах світу [59, с. 91].

Наприкінці 2007 р. була підписана Лісабонська угода [69], якою передбачається внесення змін і доповнень до Договору про заснування ЄС. Цей документ, зокрема, передбачає імплементацію низки реформ, в яких акцент зроблено на прийнятті управлінських рішень, участі в цих процесах громадян, а також ролі й місця прозорості, доброго врядування у формуванні демократичних засад функціонування ЄС.

У зв'язку з вищевикладеним перед українським суспільством постає комплекс завдань, зумовлених подальшою євроінтеграційною політикою, яка реалізується українською владою. Наша держава поступово включається у поетапну реалізацію ідей прогресивної інформаційної політики та

формування загальноєвропейських стратегій інформаційного розвитку. Вже сьогодні в Україні вивчаються, аналізуються і беруться за основу розвитку національної досягнення європейської інформаційної політики, що реалізуються через стратегії, програми та проекти міжурядових організацій [21, с. 136–137].

Так, у 2014 р. Верховною Радою України була ратифікована Угода про асоціацію між Україною та ЄС [35], у якій серед іншого передбачено співробітництво щодо імплементації національних стратегій інформаційного суспільства, розвиток всеохоплюючої нормативно-правової бази для електронних комунікацій та розширення участі України в дослідній діяльності у сфері інформаційно-комунікаційних технологій.

На початку 2015 р. Президентом України схвалена Стратегія сталого розвитку "Україна–2020" [37], що визначає мету, вектори руху, дорожню карту, першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку нашої держави. Вектором гордості передбачено реалізацію таких реформ та програм розвитку держави, як: програми популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі, програми створення бренду "Україна", програми розвитку інновацій, інформаційного суспільства та медіа тощо.

Вже сьогодні в українському суспільстві сформувалося чітке усвідомлення і розуміння необхідності інтегрування власного інформаційного простору в загальноєвропейський. У зв'язку з цим важливими є: перегляд основних підходів до державотворення та державного управління, зміна принципів управління державою, розроблення та реалізації державної політики. На своєму шляху до об'єднаної Європи Україна повинна досконало вивчити увесь попередній досвід провідних країн світу з метою уникнення помилок у майбутньому, імплементувавши в подальшому кращі здобутки та напрацювання у сфері формування й реалізації державної політики, в тому числі це стосується й питань, пов'язаних з інформаційною

сферою держави.

2.2. Сучасний стан державної інформаційної політики в Україні

Що стосується пріоритетних напрямів державної інформаційної політики, то Законом України «Про інформацію» до їх числа віднесено такі:

– забезпечення доступу кожного до інформації;

– забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації;

– створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства;

– забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень;

– створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування;

– постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів;

– забезпечення інформаційної безпеки України;

– сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору [15].

Треба звернути увагу на позицію Ю. Іванченка, який, розглядаючи питання напрямів державної інформаційної політики, пропонує виокремити такі її головні напрями: забезпечення доступу громадян до інформації; створення національних систем і мереж інформації; зміцнення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності; забезпечення ефективного використання інформації; сприяння постійному оновленню, збагаченню та зберіганню національних інформаційних ресурсів; створення загальної системи охорони інформації; сприяння міжнародному співробітництву в галузі інформації і

гарантування інформаційного суверенітету України; сприяння задоволенню інформаційних потреб закордонних українців [17].

Інші ж учені (зокрема, В. І. Пожуєв, Ю. В. Нестеряк та М. Мельник), погоджуючись у цілому з переліченими вище напрямами державної інформаційної політики, пропонують до їх числа додати такі:

забезпечення умов для розвитку і захисту всіх форм власності на інформаційні ресурси; формування і захист державних інформаційних ресурсів;

створення і розвиток центральних і регіональних інформаційних систем та мереж, забезпечення їх сумісності і взаємодії в єдиному інформаційному просторі держави;

створення умов для якісного й ефективного інформаційного забезпечення громадян, установ державної влади, органів місцевого самоуправління, організацій і суспільних об’єднань на основі державних інформаційних ресурсів;

підтримка проектів і програм інформатизації; створення й удосконалення системи інвестування і механізму стимулювання розробки і реалізації проектів інформатизації;

розвиток законодавства у сфері інформаційних процесів, інформатизації і захисту інформації; забезпечення національної безпеки у сфері інформатизації; сприяння формуванню ринку інформаційних ресурсів, послуг, інформаційних систем і технологій, засобів їх забезпечення; формування і здійснення єдиної науково-технічної промислової політики у сфері інформатизації з урахуванням сучасного світового рівня розвитку інформаційних технологій та ін. [31, с. 4-12; 26, с. 111-119; 22].

У результаті аналізу наведених вище підходів до визначення переліку пріоритетних напрямів державної інформаційної політики можна дійти висновку, що цей перелік не є статичним, він повинен постійно змінюватися. Тобто напрями державної інформаційної політики детерміновані не тільки динамічністю суспільного життя, але й розвитком ІТ-технологій та

необхідністю державного регулювання інформаційних відносин. Як і будь-яка інша діяльність, державна інформаційна політика здійснюється для досягнення певної мети – розглянемо її більш детально. Так, як зазначає І.Арістова, головною довгостроковою метою державної інформаційної політики України є формування відкритого інформаційного суспільства на основі розвитку єдиного інформаційного простору цілісної держави, його інтеграція у світовий інформаційний простір з урахуванням національних особливостей і інтересів під час забезпечення інформаційної безпеки на внутрішньодержавному та міжнародному рівнях [1, с. 24-30].

Головною метою державної інформаційної політики стосовно забезпечення національних інформаційних ресурсів є створення необхідних економічних і соціокультурних умов та правових і організаційних механізмів формування, розвитку і забезпечення ефективного використання національних інформаційних ресурсів в усіх сферах життя і діяльності громадянина, суспільства й держави.

У даному контексті функції державного управління інформаційними ресурсами можна сформулювати так:

– розробка й прийняття політичних рішень, законодавчих і нормативно-правових актів щодо забезпечення системи управління національними інформаційними ресурсами та удосконалення механізмів реалізації правових норм чинного законодавства;

– визначення і здійснення повноважень державних органів, органів регіонального й місцевого самоврядування щодо оперативного управління (володіння, розпорядження, користування) державними інформаційними ресурсами;

– розробка і реалізація організаційних заходів і нормативно-методичного забезпечення відомчих і регіональних структур та недержавного сектора у сфері формування та використання інформаційних ресурсів за умови координації діяльності згаданих структур;

– розробка і реалізація фінансово-економічних засад регулювання процесів формування та використання інформаційних ресурсів;

– здійснення державної реєстрації інформаційних ресурсів, забезпечення повноти створення первинних і похідних інформаційних ресурсів на засадах використання інформації, що виникає (створюється) у процесі діяльності державних органів, органів регіонального та місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності;

– введення технологічно та методологічно єдиних засад формування інформаційних ресурсів за результатами діяльності державних органів, органів регіонального та місцевого самоврядування, державних підприємств і організацій для надання їх у вільний доступ громадянам і організаціям (крім інформаційних ресурсів, що мають відомості, віднесені до державної таємниці та до іншої інформації з обмеженим доступом);

– забезпечення ефективного використання інформаційних ресурсів для діяльності державних органів, органів регіонального і місцевого самоврядування та державних підприємств, установ і організацій;

– оптимізація державної політики інформатизації щодо забезпечення науково-технічних, виробничо-технологічних і організаційно-економічних умов створення та застосування інформаційних технологій, інших елементів інформаційної інфраструктури для формування, розвитку й ефективного використання інформаційних ресурсів та сприяння доступу громадян до світових інформаційних ресурсів, глобальних інформаційних систем;

– забезпечення функціонування ефективно діючої комплексної системи захисту інформаційних ресурсів;

– забезпечення захисту громадян, суспільства і держави від хибної, спотвореної та недостовірної інформації;

– забезпечення розробки та застосування правових, організаційних і економічних механізмів стосовно форм та засобів обігу інформаційних ресурсів України (ринку інформації, інформаційних технологій, засобів обробки інформації та інформаційних послуг);

– регулювання інформаційного співробітництва, спрямованого на забезпечення рівноправного і взаємовигідного використання національних інформаційних ресурсів у процесі міжнародного обміну, здійснення єдиної державної політики наукової підтримки системи державного управління формуванням, розвитком і використанням національних інформаційних ресурсів;

– кадрове забезпечення функціонування системи державного управління національними інформаційними ресурсами;

– інформаційно-аналітичне забезпечення прийняття управлінських рішень у сфері управління інформаційними ресурсами;

– контроль за встановленим порядком і правилами формування, розвитку і використання інформаційних ресурсів; – нагляд за додержанням законодавства у сфері формування, розвитку, використання інформаційних ресурсів та здійснення правосуддя у сфері суспільних інформаційних відносин [43].

Виходячи із функцій інформаційної сфери та політики європейської інтеграції України, підтримуємо позицію М. Пахніна, який зазначає, що державна інформаційна політика повинна спиратися на такі базові принципи:

– відкритості – всі основні заходи інформаційної політики повинні відкрито обговорюватися суспільством;

– рівності інтересів – політика рівною мірою враховує інтереси всіх учасників інформаційної діяльності незалежно від їх положення в суспільстві і форми власності (єдині для всіх «правила гри»);

– системності – під час реалізації прийнятих рішень щодо зміни стану одного з об’єктів регулювання повинні враховуватися його наслідки для стану інших і всіх у сукупності;

– пріоритетності вітчизняного виробника – за рівних умов пріоритет віддається конкурентному вітчизняному виробнику інформаційно-комунікаційних засобів, продуктів і послуг;

– соціальної орієнтації – основні заходи державної інформаційної політики повинні бути спрямовані на забезпечення соціальних інтересів громадян України;

– патріотизму – всі заходи щодо розвитку інформаційної сфери мають реалізовуватися на основі захисту національних інтересів;

– пріоритетності права – розвиток і застосування правового регулювання має пріоритет перед будь-якими формами вирішення проблем інформаційної сфери [29, с. 3].

Висновки до другого розділу

У розділі проаналізований досвід Європейського Союзу з питань формування та реалізації державної інформаційної політики, в якому нормативними документами закріплено та регламентовано принцип відкритості й доступу до документів громадян, фізичних та юридичних осіб держав-членів, право на доступ до документів органів державної влади – базові складові забезпечення реалізації права всіх і кожного на інформацію, що в національних конституціях другої половини XX ст. розглядаються у тісному взаємозв'язку зі свободою слова й висловлення власної думки.

Особливу увагу приділено проблемам, пов'язаним із забезпеченням права на доступ до інформації про діяльність органів державної влади шляхом вивчення нормативних, аналітичних і звітних документів, спеціальних наукових розвідок, присвячених означеній проблематиці. Відтак, основоположними принципами сучасної європейської інформаційної політики визначено: право кожної людини згідно з національним законодавством одержувати інформацію від органів державної влади відповідно до поданого інформаційного запиту із застосуванням відповідних дійових засобів і способів; доступ до інформації не може бути обмежений внаслідок тієї обставини, що запитувач інформації не має в ній особистого інтересу, а при цьому має забезпечуватися рівність усіх перед законом;

різного роду обмеження допускаються лише тоді, коли вони необхідні для захисту закріплених законодавством публічних і приватних інтересів у демократичному суспільстві (питання національної безпеки та громадського порядку, економічного благополуччя країни, убезпечення від вчинення правопорушень, перешкоджання розкриттю конфіденційної інформації, захисту приватного життя та інших законних приватних інтересів особи); на задоволення інформаційного запиту відводиться визначений термін, а відмови мають бути обґрунтованими з урахуванням законодавчих норм чи практики державного управління, причому останні повинні перманентно переглядатися, на підставі чого мають ухвалюватися відповідні управлінські рішення (зокрема, щодо повного або часткового задоволення інформаційного запиту чи остаточної відмови).

Основні напрями інформаційної політики визначені у Законі України «Про інформацію» зокрема: забезпечення доступу кожного до інформації; забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації; створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства; забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень; створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування; постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів; забезпечення інформаційної безпеки України; сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору.

РОЗДІЛ 3.
ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

3.1.Сучасні проблеми реалізації інформаційної політики в Україні

Сьогодні державна інформаційна політика спрямована на розбудову якісно нового вітчизняного інформаційного суспільства, що є запорукою політичного і соціально-економічного руху України вперед, зміцнення її статусу, як незалежної держави [33].

Значну кількість питань, пов'язаних із розвитком інформаційного суспільства, досі не врегульовано на законодавчому рівні. Це стосується, зокрема, проблем інфраструктури, діяльності ЗМІ, інформаційно-аналітичних установ тощо. Суттєвим недоліком чинного інформаційного законодавства є те, що воно носить надто загальний характер, не визначає способи врегулювання проблем, що виникають під час використання інформаційного простору. Також залишається недосконалим понятійний апарат, що значно ускладнює реалізацію завдань та взаємодію суб'єктів інформаційної сфери. В Україні відсутнє правове регулювання функціонування міжнародних інформаційних систем, однією з яких є мережа Інтернет. Продовжує зберігатися неповнота правового регулювання питань інформаційної безпеки, що, в свою чергу, породжує нові виклики і загрози національній безпеці України. Особливо ситуація загострюється під час міжнародного інформаційного обміну через глобальні соціальні мережі, що посилює вплив електронних і друкованих ЗМІ на соціально-політичне та культурне життя країни, моральний стан суспільства тощо [33, с.62].

Надзвичайно важливо створити підґрунтя для формування стабільного і безпечного інформаційного простору в Україні, а також необхідні умови для його інтеграції в світовий інформаційний простір. Держава повинна здійснювати заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки особистості, суспільства і держави, приділяти увагу суттєвому розширенню переліку

вітчизняних інформаційних послуг для населення, забезпеченню правового регулювання відносин у національній інформаційній сфері. В рамках державної інформаційної політики важливо зосередитись на формуванні в середовищі користувачів таких загальнообов'язкових норм поведінки, як інформаційна культура та відповідальне ставлення до використання інформаційного простору. Реалізація цих завдань передбачає удосконалення системи управління всіма видами інформаційних ресурсів та інформаційно-телекомунікаційною інфраструктурою, надання державної підтримки процесу формування ринку інформаційних технологій, засобів та продукції. Подальшого удосконалення потребують форми і напрями співпраці держави з електронними і друкованими мас-медіа.

Метою державної інформаційної політики має стати побудова в країні демократичного інформаційного суспільства, інтегрованого у світове інформаційне співтовариство. Для реалізації цього завдання необхідно сконцентрувати зусилля на формуванні необхідних умов і механізмів, спрямованих на створення, розвиток й забезпечення ефективного використання інформаційних ресурсів у всіх сферах діяльності. В числі пріоритетних завдань державної інформаційної політики має бути створення сприятливих умов для формування, розвитку, модернізації і використання національних інформаційних ресурсів, інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури та технологій[33, с. 74].

Цьому має передувати детальний аналіз наявної нормативно-правової бази та визначення шляхів і напрямів її удосконалення з урахуванням сучасних реалій. Необхідно окреслити основні засади і механізми проведення обліку інформаційних ресурсів, створених за рахунок держбюджету, та критерії для об'єктивної оцінки їх якості й можливостей.

Також слід подбати про реформування інформаційного забезпечення в системі органів державної влади. Інформаційна політика держави повинна сприяти розвитку вітчизняного ринку інформаційних і телекомунікаційних систем та технологій, орієнтованих на роботу у внутрішніх комп'ютерних

мережах. Для цього необхідно удосконалити механізми та віднайти ресурси щодо забезпечення державної підтримки перспективних вітчизняних досліджень, спрямованих на створення власних інформаційних і телекомунікаційних систем та технологій.

Особливої уваги потребує удосконалення практики визначення перспективних наукових розробок з метою їх подальшого фінансування з бюджету та забезпечення мінімального впливу людського фактору на прийняття таких рішень.

Важливе місце в державній інформаційній політиці має відводитись нормативному регулюванню функціонування в Україні міжнародних інформаційних систем, а також електронних і друкованих засобів масової інформації.

Необхідно забезпечувати вільний обіг інформації та конституційне право громадян на її пошук, отримання, виробництво і розповсюдження.

На особливу увагу заслуговує розвиток співпраці держави з мас-медіа, оскільки ЗМІ найчастіше є первинними джерелами інформації і виконують роль важливої соціальної інституції в реалізації державної інформаційної політики. Існує нагальна потреба в розробці правових, економічних і організаційних механізмів для забезпечення в діяльності ЗМІ балансу інтересів особистості та держави, недопущення їх монополізації, сприяння ефективному виконанню функції об’єктивного і неупередженого інформування суспільства про події внутрішнього та міжнародного життя.

Також потребують регулювання проблеми, пов’язані з доступом до інформації журналістів, правовою охороною особистої таємниці в ЗМІ, захистом громадян і суспільства від недостовірної і недобросовісної інформації. В процесі формування та вдосконалення інформаційної політики держави необхідно на законодавчому рівні унеможливити підпорядкування ЗМІ будь-яким кон’юнктурним інтересам, вжити заходів щодо недопущення спроб вчинення на них тиску, а також спроб надання суб’єктами інформаційних відносин для мас-медіа неповної, викривленої або

недостовірної інформації. Варто зазначити, що все більшої актуальності набуває проблема визначення в державній інформаційній політиці засад протидії зовнішньому впливу на внутрішньополітичну ситуацію в Україні.

Сьогодні виникла необхідність посилення державного контролю за діяльністю міжнародних неурядових організацій, що існують за рахунок засобів і ресурсів, у тому числі фінансових, наданих урядами іноземних держав чи їх структурами [32, с. 116].

Протягом усіх років незалежності, в умовах динамічного розвитку міжнародної політичної обстановки і загострення суперництва між провідними центрами сили за посилення свого глобального і регіонального впливу, однією з найбільш значущих загроз національній безпеці України в інформаційній сфері постає здійснення іноземними державами негативного інформаційно-психологічного впливу, через проведення інформаційних акцій, операцій, кампаній. Іноземні суб’єкти інформаційних відносин часто здійснюють потужний негативний інформаційно-психологічний вплив на Україну, шляхом поширення тенденційної, неповної або упередженої інформації.

Варто зауважити, що інтенсивність такого впливу не залежить значною мірою від політичних сил, що знаходяться при владі в Україні, а обумовлена насамперед прагненням керівництва іноземних держав впливати на зовнішню та внутрішню політику нашої держави, а також має під собою політичне та економічне підґрунтя, продиктоване прагматичними підходами до забезпечення власних національних інтересів[51].

За характером здійснення зовнішнього інформаційно-психологічного впливу на Україну іноземні держави можна виокремити в дві групи: групу ситуативного впливу та групу постійного впливу. До групи ситуативного впливу можна віднести більшість західних держав, інформаційні впливи на Україну яких здебільшого стосуються євроінтеграційних перспектив України, внутрішньополітичної та економічної ситуації в нашій державі, російськоукраїнських відносин, деяких аспектів трактування історії тощо. До

країн, що здійснюють постійний і найбільш інтенсивний інформаційно-психологічний вплив на Україну, слід віднести насамперед Російську Федерацію (що особливо яскраво засвідчили події початку березня 2014 року та загострення українсько-російських відносин) [52], а також Румунію та Угорщину. Вдосконалення правового забезпечення державної інформаційної політики передбачає формування нормативно-правової бази, спрямованої на регулювання інформаційних відносин у суспільстві, забезпечення рівності всіх учасників інформаційної взаємодії та контролю за дотриманням законодавства у цій сфері.

Важливою проблемою залишається певна несистемність державної правової політики в інформаційній сфері, зокрема, з огляду на те, що переважно законодавчі акти ухвалюються з метою вирішення тактичних завдань без урахування стратегічних орієнтирів та об'єктивних українських умов. Окрім того, частина інформаційних відносин регулюється підзаконними, а іноді й відомчими нормативними актами [39].

Потребує уточнення перелік підстав для обмеження доступу до інформації та визначення персональної відповідальності службових і посадових осіб як за розголошення конфіденційної, так і за обмеження доступу до відкритої інформації.

Необхідно передбачити способи і механізми захисту суспільства від неправдивої, викривленої чи недостовірної інформації, що поступає через ЗМІ.

Також має бути законодавчо врегульована відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері. Варто наголосити, що нормативно-правова база у сфері регулювання розвитку інформаційного суспільства і заходи щодо формування державної інформаційної політики мають повною мірою узгоджуватися із завданнями в сфері інформаційної безпеки, практикою забезпечення збереження державної таємниці, захисту інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури та інформаційних ресурсів від кібератак й інших загроз в інформаційному просторі. Важливо створити

сприятливі умови для удосконалення вітчизняних систем інформаційного захисту, що набуває особливої актуальності у зв'язку з розширенням інформаційного обміну за допомогою мережі Інтернет. Існує нагальна потреба щодо напрацювання узгоджених правил і процедур захисту національних інтересів України в процесі інтегрування в міжнародні інформаційні мережі. З огляду на те, що державна інформаційна політика здійснює суттєвий вплив на різні сторони громадського життя, необхідно запровадити ефективну систему своєчасного виявлення та протидії небезпеці використання нових інформаційних технологій для створення реальних та потенційних загроз національній безпеці України [28].

Стратегія розбудови інформаційного суспільства України повинна передбачати активну співпрацю в цій галузі з іншими державами. Доцільно здійснити комплекс заходів, спрямованих на забезпечення інтересів країни в міжнародному інформаційному обміні та забезпечення безпеки національних інформаційних ресурсів й інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури.

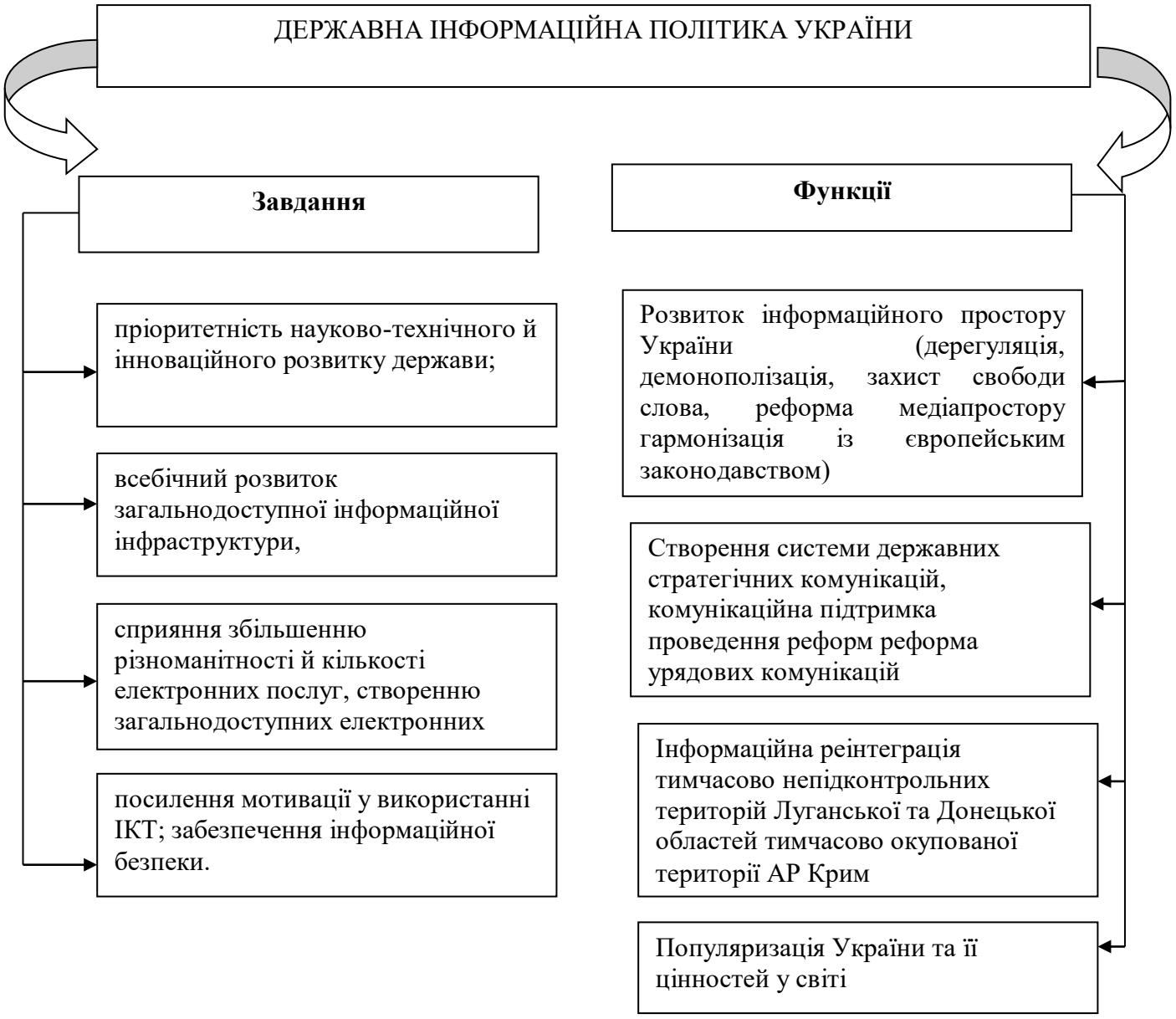
3.2. Сучасні шляхи удосконалення інформаційної політики в умовах публічного управління

Аналіз сучасного стану доводить, що в Україні немає єдиного законодавства та нормативно-правової бази щодо становлення в державі основ інформаційного суспільства, яке комплексно відображало б зміни в суспільному житті під впливом розвитку технологій і мереж.

Основні завдання державної інформаційної політики з огляду на законодавчо-нормативні акти: створення розвиненого інформаційного середовища; модернізація інформаційної інфраструктури; розвиток інформаційних і телекомунікаційних технологій; ефективне формування і використання національних інформаційних ресурсів та забезпечення вільного доступу до них; розвиток незалежних ЗМІ і забезпечення громадян суспільно вагомою інформацією; сприяння міжнародному співтовариству в

інформаційній сфері та утвердження інформаційного суверенітету України; запобігання загрозі заподіяння в процесі інформаційної діяльності шкоди життєво важливим інтересам особи, суспільства, держави [2; 4].

Отже, становлення та розвиток інформаційного суспільства в Україні потребує формування єдиної моделі реалізації інформаційної політики для створення цілісної системи інформаційного законодавства, яке відповідало б нормам міжнародного права (рис.3.1.).

3.1. Сучасна модель реалізації державної інформаційної політики в Україні.

Таким чином, інформаційна політика – це сукупність напрямів і способів діяльності компетентних органів держави з контролю, регулювання та планування процесів у сфері одержання, зберігання, оброблення, використання та поширення інформації.

Виділено три основні напрямки інформаційної політики: урядове створення і поширення інформації, розробка, регулювання і використання інформаційної інфраструктури, інституційна та юридична інфраструктура. Проведено порівняльну характеристику державної інформаційної політики розвинених країн та країн ЄС, як ключового орієнтира для України в розвитку глобалізаційних процесів [7-8].

Визначено основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні: пріоритетність науково-технічного й інноваційного розвитку держави; формування необхідних законодавчих і сприятливих економічних умов; всебічного розвитку інформаційних ресурсів; сприяння збільшенню різноманітності й кількості електронних послуг, посилення мотивації у використанні ІКТ.

З метою забезпечення становлення та розвитку інформаційного суспільства в Україні запропоновано модель реалізації інформаційної політики, відповідно до якої напрямками розвитку інформаційної політики є розвиток інформаційного простору України, створення системи державних стратегічних комунікацій, інформаційна реінтеграція тимчасово непідконтрольних територій Луганської та Донецької областей тимчасово окупованої території Криму, популяризація України та її цінностей у світі. Реалізація зазначеної моделі дозволить уникнути ризиків; забезпечити прозорість процесу та високу продуктивність використання інформаційних технологій.

Висновки до третього розділу

Державна інформаційна політика повинна закласти основи для вирішення фундаментальних завдань розвитку суспільства, головними з яких

є формування єдиного інформаційного простору України та її входження у світовий інформаційний простір, гарантування інформаційної безпеки особистості, суспільства й держави. Крім того, велика увага повинна приділятися формуванню демократично орієнтованої масової свідомості, становленню галузі інформаційних послуг, законодавчому регулюванню суспільних відносин, у тому числі пов'язаних з одержанням, поширенням і використанням інформації.

Таким чином, врахування вищезазначених проблем при визначенні основних засад формування і реалізації державної інформаційної політики сприятиме посиленню безпеки держави в політичній, економічній та соціальній сферах, стане дієвим засобом протидії загрозам національної безпеки України.

У розділі виділено три основні напрямки інформаційної політики: урядове створення і поширення інформації, розробка, регулювання і використання інформаційної інфраструктури, інституційна та юридична інфраструктура. Проведено порівняльну характеристику державної інформаційної політики розвинених країн та країн ЄС, як ключового орієнтира для України в розвитку глобалізаційних процесів.

Визначено основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні: пріоритетність науково-технічного й інноваційного розвитку держави; формування необхідних законодавчих і сприятливих економічних умов; всебічного розвитку інформаційних ресурсів; сприяння збільшенню різноманітності й кількості електронних послуг, посилення мотивації у використанні ІКТ.

З метою забезпечення становлення та розвитку інформаційного суспільства в Україні запропоновано модель реалізації інформаційної політики, відповідно до якої напрямками розвитку інформаційної політики є розвиток інформаційного простору України, створення системи державних стратегічних комунікацій, інформаційна реінтеграція тимчасово непідконтрольних територій Луганської та Донецької областей тимчасово

окупованої території Криму, популяризація України та її цінностей у світі. Реалізація зазначеної моделі дозволить уникнути ризиків; забезпечити прозорість процесу та високу продуктивність використання інформаційних технологій.

ВИСНОВКИ

1) Розглянуто інституційний розвиток сучасної інформаційної політики та зясовано, що поняття «державна інформаційна політика» - це сукупність напрямів діяльності держави в інформаційній сфері, які ґрунтуються на певній нормативній базі і передбачають, насамперед, посилення інформаційної безпеки держави, суспільства, особи та мають внутрішнє і зовнішнє спрямування. Основними об'єктами державної інформаційної політики можна вважати особистість, суспільство і державу, а завданнями – забезпечення їх прав та інтересів в інформаційній сфері. Окрім того, до числа об'єктів державної інформаційної політики відносять національну інформаційну сферу з усіма її компонентами (інформаційна інфраструктура, інформаційні ресурси тощо).

Таким чином, державна інформаційна політика має спрямовуватися на вирішення наступних завдань: формування національного інформаційного простору, розвиток інформаційної інфраструктури; забезпечення інформаційної безпеки на трьох основних рівнях (особа, суспільство, держава) та безпеки інформації (захист від несанкціонованого використання, псування інформації, захист конфіденційної інформації та інформації, що становить державну таємницю); створення належних умов для інтеграції України у світову інформаційну спільноту; становлення галузі інформаційної індустрії: виробництво засобів комунікації, зв'язку, опрацювання інформації, надання інформаційних продуктів і послуг; формування інформаційного ринку та усунення передумов для його тінізації; формування суспільної свідомості людини для її майбутньої життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства.

2) Проаналізовані етапи встановлення інформаційної політики в системі публічного управління, що надало можливість зазначити наступне. Нині до процесів формування та реалізації державної інформаційної політики повинен застосовуватися концептуально новий підхід з урахуванням вимог і

викликів сьогодення, що дозволить перейти їй на новий етап свого розвитку – чіткої інституціоналізації, прозорої та зрозумілої регламентації з виразно окресленими елементами, ознаками, поняттями й формами. В сучасних складних умовах Україна продовжує вибудовувати ефективну державну інформаційну політику як усередині країни, так і на міжнародній арені, намагаючись при цьому зміцнювати й посилювати свої позиції, а виважена стратегія до її побудови перетворилася сьогодні на одну з основних складових національної безпеки країни, адже здійснювані державою заходи підтверджують припущення, що задля перемоги в гібридній війні, яка розгорнулася в Україні упродовж останніх кількох років, необхідно насамперед відновлювати контрольні функції держави в інформаційному просторі.

3) Систематизовано досвід Європейського Союзу з питань формування та реалізації державної інформаційної політики, в якому нормативними документами закріплено та регламентовано принцип відкритості й доступу до документів громадян, фізичних та юридичних осіб держав-членів, право на доступ до документів органів державної влади – базові складові забезпечення реалізації права всіх і кожного на інформацію, що в національних конституціях другої половини XX ст. розглядаються у тісному взаємозв’язку зі свободою слова й висловлення власної думки.

Особливу увагу приділено проблемам, пов’язаним із забезпеченням права на доступ до інформації про діяльність органів державної влади шляхом вивчення нормативних, аналітичних і звітних документів, спеціальних наукових розвідок, присвячених означеній проблематиці. Відтак, основоположними принципами сучасної європейської інформаційної політики визначено: право кожної людини згідно з національним законодавством одержувати інформацію від органів державної влади відповідно до поданого інформаційного запиту із застосуванням відповідних дійових засобів і способів; доступ до інформації не може бути обмежений внаслідок тієї обставини, що запитувач інформації не має в ній особистого

інтересу, а при цьому має забезпечуватися рівність усіх перед законом; різного роду обмеження допускаються лише тоді, коли вони необхідні для захисту закріплених законодавством публічних і приватних інтересів у демократичному суспільстві (питання національної безпеки та громадського порядку, економічного благополуччя країни, убезпечення від вчинення правопорушень, перешкоджання розкриттю конфіденційної інформації, захисту приватного життя та інших законних приватних інтересів особи); на задоволення інформаційного запиту відводиться визначений термін, а відмови мають бути обґрунтованими з урахуванням законодавчих норм чи практики державного управління, причому останні повинні перманентно переглядатися, на підставі чого мають ухвалюватися відповідні управлінські рішення (зокрема, щодо повного або часткового задоволення інформаційного запиту чи остаточної відмови).

4) Проаналізований сучасний стан державної інформаційної політики в Україні. Основні напрями інформаційної політики визначені у Законі України «Про інформацію» зокрема: забезпечення доступу кожного до інформації; забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації; створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства;

забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб’єктів владних повноважень; створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування; постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів; забезпечення інформаційної безпеки України; сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору.

5) Виокремленні сучасні проблеми реалізації інформаційної політики в Україні. Державна інформаційна політика повинна закласти основи для вирішення фундаментальних завдань розвитку суспільства, головними з яких є формування єдиного інформаційного простору України та її входження у

світовий інформаційний простір, гарантування інформаційної безпеки особистості, суспільства й держави. Крім того, велика увага повинна приділятися формуванню демократично орієнтованої масової свідомості, становленню галузі інформаційних послуг, законодавчому регулюванню суспільних відносин, у тому числі пов'язаних з одержанням, поширенням і використанням інформації.

Таким чином, врахування вищезазначених проблем при визначенні основних засад формування і реалізації державної інформаційної політики сприятиме посиленню безпеки держави в політичній, економічній та соціальній сферах, стане дієвим засобом протидії загрозам національної безпеки України.

6) Обґрунтовані сучасні шляхи удосконалення інформаційної політики в умовах. Виділено три основні напрямки інформаційної політики: урядове створення і поширення інформації, розробка, регулювання і використання інформаційної інфраструктури, інституційна та юридична інфраструктура. Проведено порівняльну характеристику державної інформаційної політики розвинених країн та країн ЄС, як ключового орієнтира для України в розвитку глобалізаційних процесів.

Визначено основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні: пріоритетність науково-технічного й інноваційного розвитку держави; формування необхідних законодавчих і сприятливих економічних умов; всебічного розвитку інформаційних ресурсів; сприяння збільшенню різноманітності й кількості електронних послуг, посилення мотивації у використанні ІКТ.

З метою забезпечення становлення та розвитку інформаційного суспільства в Україні запропоновано модель реалізації інформаційної політики, відповідно до якої напрямками розвитку інформаційної політики є розвиток інформаційного простору України, створення системи державних стратегічних комунікацій, інформаційна реінтеграція тимчасово непідконтрольних територій Луганської та Донецької областей тимчасово

окупованої території Криму, популяризація України та її цінностей у світі. Реалізація зазначеної моделі дозволить уникнути ризиків; забезпечити прозорість процесу та високу продуктивність використання інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Арістова І.В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти : монографія; за загальною редакцією д-ра юрид. наук, проф. Бандурки О.М.. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. Справ, 2000. 368 с.

2. Березовська І. Актуальні питання доступу громадян до публічної інформації та проблеми застосування Закону України “Про доступ до публічної інформації”. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Юридичні науки*. 2016. № 855. С. 26–31.

3. Бєлоусова Н. Б., Квартенко Д. Особливості реалізації стратегії інформаційного суспільства в Європейському Союзі. *Проблеми міжнародних відносин* : зб. наук. праць. 2013. Вип. 6. С. 45–54.

4. Богатов Є., Гармаш О. Дещо про міжнародний досвід у сфері захисту викривачів. *Юридична Газета online* : всеукр. щотижн. проф. юрид. вид. 2018. № 4–5 (606–607). 02 лютого. URL: http://yur-gazeta.com/publications/practice/ inshe/deshcho-pro-mizhnarodniy-dosvid-u-sferi-zahistu-vikrivachiv.html .

5. Богуславський О. В. Інформаційно-пресова діяльність Центральної Ради та українських урядів 1917–1920 рр. : монографія. Запоріжжя: Вид-во ГУ “ЗІДМУ”, 2003. 236 с.

6. Васіна А. Ю. Інституалізація у державному управлінні. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. ; Нац. акад. держ. упр. при Президі. України. Київ: НАДУ, 2011. Т. 2: Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. С. 202–204.

7. Горбата Л. П. Інформаційна відкритість як принцип діяльності органів публічної влади. *Інвестиції: практика та досвід* : наук.-практ. журн. 2018. № 3. С. 125–130.

8. Горбулін В. “Гібридна війна” як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Дзеркало тижня. Україна*. 2015. 23–30 січня. № 2.

9. Горбунова Ю. И., Горбунова О. Н. Информационная инфраструктура: современная сущность, подотрасли ее составляющие. *Социально-экономические явления и процессы*. 2014. № 2 (060). С. 14–21.

10. Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2019 № 829. *Офіційний вісник України*. 2019. № 71. С. 74.

11. Диффамация в СМИ / авт.-сост. Г. Ю. Арапова, М. А. Ледовских. 2-е изд., перераб. и дополн. Воронеж: ООО Фирма “Элист”, 2012. 160 с.

12. Дрешпак В. М. Концептуальні основи періодизації державної інформаційної політики України. *Аспекти публічного управління = Public administration aspects*. Дніпропетровськ, 2013. № 2 (2). С. 41–47.

13. Дрешпак В. Періоди розвитку державної інформаційної політики України: зміст і хронологічні межі. *Державне управління та місцеве самоврядування* : зб. наук. праць. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2014. Вип. 1 (20). С. 3–14.

14. Дрешпак В. Становлення державної інформаційної політики України: зміст і хронологічні межі основних періодів. *Державне управління та місцеве самоврядування* : зб. наук. праць. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2013. Вип. 4 (19). С. 3–13.

15. Закон України про інформацію. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text

16. Зозуля О. С. Інституційна система державного управління інформаційною безпекою України: сучасний стан та шляхи удосконалення. *Інвестиції: практика та досвід* : наук.-практ. журн. 2015. № 6. С. 147–153.

17. Іванченко Ю.М. Сутність, головні напрями та способи державної інформаційної політики в Україні. *Державне управління: теорія та практика.* 2005. № 2 URL: http://www.academy.gov.ua/ej/ej2/

18. Ільганаєва В. Інституалізація соціально-комунікаційної сфери суспільства. *Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації* : укр. наук. журн. 2008. № 1–2. С. 148–153.

19. Литовченко І. В. Основні тенденції інституціоналізації інформаційно-комунікаційного середовища сучасного суспільства. *Вісник Національного авіаційного університету. Сер. Соціологія. Політологія* : зб. наук. праць. Київ: НАУ, 2014. Вип. 1. С. 30–34.

20. Макаренко Є. А. Європейська інформаційна політика : монографія. Київ: НВЦ "Наша культура і наука", 2000. 368 с .

21. Макаренко Є., Рыжков М. Тенденції інформаційної політики України у сучасній перспективі. *Toruńskie Studia Międzynarodowe: Międzynarodowe stosunki polityczne w XX wieku*. 2009. № 1 (2). С. 133–145.

22. Мельник М. Сутність поняття «державна політика розвитку інформаційного суспільства»: узагальнення європейських та вітчизняних трактувань. *Науковий вісник «Демократичне врядування».* 2012. Вип. 9. URL : http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik9/ fail/Melnyk.pdf

23. Мохова Ю. Л., Луцька А. І. Сутність та головні напрямки державної інформаційної політики України. *Державне управління: удосконалення та розвиток* : електр. наук. фах. вид. / Дніпропетров. держ. аграр.-екон. ун-т. 2018. № 12. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/27.pdf (дата звернення: 10.06.2019).

24. Нестеряк Ю. В. Розвиток національного інформаційного простору України (2005–2014 рр.). *Вісник НАДУ при Президентові України. Сер. Державне управління* : наук. журн. 2018. № 3. С. 181–188.

25. Нестеряк Ю. В. Розвиток національного інформаційного простору України (1994–2004 рр.). *Вісник НАДУ при Президентові України. Сер. Державне управління* : наук. журн. 2018. № 2. С. 98–104.

26. Нестеряк Ю.В. Нормативно-правові основи державної інформаційної політики України в умовах розвитку інформаційного суспільства. *Теорія та практика державного управління*. 2012. Вип. 4(39). С. 111–119.

27. Нестеряк Ю. В. Становлення національного інформаційного простору України (період 1989–1993 років). *Вісник НАДУ при Президентові*

України. Сер. Державне управління : наук. журн. 2018. № 1. С. 11–17.

28. Нормативно-правові та методологічні засади упорядкування інформаційних відносин : наук.-метод. посіб. / авт. кол. : В. Брижко (наук. керівник проекту), В. Цимбалюк , М. Швець ; [за ред. В. Тація, В. Тихого, М. Швеця]. К. : ТОВ «Пан Тот», 2009. 324 с

29. Пахнін М.Л. Принципи, завдання та інструменти державної інформаційної політики України в сучасних умовах. *Теорія та практика державного управління.* Вип. 3(46). С.1–9.

30. Питання діяльності Міністерства інформаційної політики України : постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 № 2. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2-2015-п (дата звернення: 24.03.2017).

31. Пожуєв В.І. Формування державної інформаційної політики в умовах глобалізації. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії.* 2010. Вип. 43. С. 4–12.

32. Поляруш А.А., Юрченко А.М.Украина : эволюция «революций». К. : Саммит – книга, 2013. 219 с.

33. Почепцов Г.Г., Чукут С.А. Інформаційна політика [Текст] : навч. посіб. К. : Вид-во УАДУ , 2002. Ч. 1. 88 с.

34. Право на доступ к информации. Доступ к открытой информации : кол. монография / отв. ред. И. Ю. Богдановская ; Гос. ун-т – Высш. шк. экономики. Москва: ЗАО “Юрид. Дом “Юстицинформ”, 2009. 344 с.

35. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014 № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. С. 2843.

36. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 січня 2015 року “Про надзвичайні заходи протидії російській загрозі та проявам тероризму, підтримуваним Російською Федерацією” : Указ Президента України від 14.02.2015 № 85/2015 // Всі офіційні документи /

Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: http://www.president.gov.ua/documents/18976.html

37. Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020" : Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. *Офіційний вісник Президента України*. 2015. № 2. С. 14.

38. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. *Офіційний вісник Президента України*. 2019. № 21. С. 17.

39. Проблеми інформаційного законодавства України в сфері створення, поширення та використання інформації та шляхи їх вирішення. Аналітична записка: Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. URL: http://www.niss.gov.ua/articles/1189/

40. Семенченко А. І., Журавльов А. В. Теоретико-методологічні засади інституалізації державного управління у сфері електронного урядування. *Державне управління: теорія та практика* : електр. наук. фах. вид. 2011. № 2. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/e-journals/Dutp/2011_2/txts/Semenchenko.pdf (дата звернення: 22.11.2016).

41. Сенченко О. Новітні війни з використанням інформаційно-психологічної зброї. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 8. С. 34–39

42. Сопілко І. Сучасні інтерпретації інформаційно-правової культури як парадигмальні дороговкази державної інформаційної політики. *Юридичний вісник*. 2014. № 2. С. 61–69.

43. Соснін О.В. Державна інформаційна політика і національні інформаційні ресурси. URL: http://old. niss.gov.ua/book/D_p2.htm

44. Степаненко А. Інформаційна культура як складова загальної культури суспільства. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2013. Вип. 6. С. 254–260.

45. Степанов В. Ю. Державна інформаційна політика: проблеми та перспективи : монографія. Харків: Вид-во ТОВ "С.А.М.", 2011. 548 с.

46. Степанов В. Ю. Інформаційна культура сучасного інформаційного

суспільства. *Вісник ХДАК*. 2009. Вип. 27. С. 91–97.

47. Степанов В. Ю. Інформаційне суспільство: культура особистості. *Культура України*. 2010. Вип. 30. С. 78–85.

48. Твердохліб О. С. Концептуальні підходи до розроблення інформаційної політики держави у кризових умовах. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування* : електр. наук. фах. вид. / Херсон. нац. техн. ун-т. 2015. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ Ttpdu_2015_2_19.pdf.

49. Токар О. Державна інформаційна політика: проблеми визначення концепту. *Політичний менеджмент*. 2009. № 5. С. 131–141.

50. Шотурма Н. В. Періодизація становлення державної інформаційної політики України: зміст та хронологія. *Прикарпатський вісник НТШ. Думка*. 2015. № 3 (31). С. 54–62.

51. Щодо окремих напрямів вдосконалення державної інформаційної політики України. Аналітична записка : Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. URL: http://www.niss.gov.ua/articles/1489/

52. Щодо інформаційно-психологічної складової агресії Російської Федерації проти України (за результатами подій 1-2 березня 2014 року) URL: http://www.niss.gov.ua/articles/1476/

53. Яновский А. В. Функциональные характеристики современных информационно-технологических факторов как императива совершенствования системы публичного управления. *Государственное и муниципальное управление. Ученые записки СКАГС*. 2017. № 2. С. 257–265.

54. Access to European Parliament, Council and Commission documents: a user’s guide / European Union. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2002. 37 p.

55. Charta der Grundrechte der Europäischen Union (2000/C 364/01). *Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften*. 2000. Nr. C 364. 18. Dezember.

56. Interinstitutionelle Erklärung über Demokratie, Transparenz und

Subsidiarität (25.Oktober 1993). *Bulletin der Europäischen Gemeinschaften*. Brüssel: Kommission der Europäischen Gemeinschaften. 1993. Nr. 10.

57. Juhász L. The information strategy of the European Union. Budapest, 2007. 20 p.

58. Openness in the Community: Communication to the Council, the Parliament and the Economic and Social Committee, submitted by the Commission on 2 June 1993 (93 /C 166/04). COM(93) 258 final. *Official Journal of the European Communities.* 1993. No C 166. 17 June. P. 4–10.

59. Overy P. European information: a guide to official sources / European Information Association. 4th ed. Mold, 2010. 102 p.

60. Pauwels C., Burgelman J.-C. Policy challenges to the creation of a European Information Society: A critical analysis. The European Information Society. A Reality Check / ed. by J. Servaes. Bristol ; Portland: Intellect, 2003. P. 59–85.

61. Regulation (EC) No 1049/2001 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents. *Official Journal of the European Communities L 145*. 2011. May. P. 43–48.

62. Report from the Commission on the application in 2014 of Regulation (EC) No 1049/2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents (COM (2015) 391 final) / European Commission. Brussels, 2015. 19 p.

63. Report from the Commission on the application in 2016 of Regulation (EC) No 1049/2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents (COM (2017) 738 final) / European Commission. Brussels, 2017. 22 p.

64. Report from the Commission on the application in 2017 of Regulation (EC) No 1049/2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents (COM (2018) 663 final) / European Commission. Brussels, 2018. 25 p.

65. Report from the Commission on the application in 2018 of Regulation (EC) No 1049/2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents (COM (2019) 356 final) / European Commission. Brussels, 2019. 41 p.

66. Schaar P. Das Recht auf freien Zugang zu Informationen öffentlicher Stellen. *Bürgerrechte & Polizei/CILIP*. 1996. № 54 (2). S. 20–28.

67. Vertrag über die Europäische Union, unterzeichnet zu Maastricht am 7. Februar 1992, 92/C 191/01. *Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften*. 1992. Nr. C 191. 29. Juli.

68. Vertrag über eine Verfassung für Europa vom 29.10.2004 / Europäische Union. Luxemburg: Amt für amtliche Veröffentlichungen der Europäischen Gemeinschaften, 2005. 482 S.

69. Vertrag von Lissabon zur Änderung des Vertrags über die Europäische Union und des Vertrags zur Gründung der Europäischen Gemeinschaft (2007/C 306/01). *Amtsblatt der Europäischen Union*. 2007. Nr. C 306. 17. Dezember.

70. Verhaltenskodex für den Zugang der Öffentlichkeit zu Rats- und Kommissionsdokumenten (93/730/EG). *Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften*. 1993. Nr. L 340. 31. Dezember. S. 41–42.

71. Zugang der Öffentlichkeit zu Dokumenten, die sich im Besitz der Gemeinschaftsorgane befinden (Mitteilung an den Rat, das Parlament und den Wirtschafts- und Sozialausschuß) : Mitteilung der Kommision zum Zugang der Öffentlichkeit zu Dokumenten der Gemeinschaftsorgane (5. Mai 1993). *Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften*. 1993. Nr. C 156. 08. Juni.